

EUSKERAZAINTZA

EUSKERAREN ERRI AKADEMIA
Academia Popular de la Lengua Vasca
L'Academie Populaire de la Langue Basque

LV Zenbakia

2005n. urtea-1

EUSKERAZAINTZA.....

ERRIZ ERRI.....

ERRI-EUSKERA LANTZEN.....

EUSKARAZAINTZA. Euskeraren Erri Akademia.

Z.N.A./C.I.F. G 20/127.759

Eusko Jaurlaritzaren Elkarte Erroldan, 1136 zenbakia.

Erri Zuduzkotasunaren Aldarrikapena (BOE 45/1981 eta EE.AA. 96/1984)

Zuzenbideak: 1192 Posta Kutxatilla 20080 DONOSTIA

Colón de Larreategi, 14-2ª 48001 BILBAO

GURE IRAKURKEARI:

Azken zenbakian gure aldizkari au artzen dutenentzat eta adiskideentzat jarritako oar bat agertu zan, arpidedunai diru-laguntza eskatuz.

Batzuk arpidetza zenbat dan jakin nai dute eta gure erantzuna au da: oraingoz ez degu arpide-saria zeaztuteko asmorik, al degun artean naiago degu irakurleen gogo ona kontuan artu eta emaitza ematen digutenak «laguntzalle» taldera sartuko ditugu.

Gure kontuaren zenbakia au da:

KUTXA. Getaria, 9. DONOSTIA. 2101/0200/46/000668/1589.

Laguntzalleak

Argitarapen honen edizioko laguntzaille:

En la edición de esta publicación colabora:

*gizarte-ekintza
obra social*

Gipuzkoako Aldundia

Eusko Jaurlaritza

EUSKERAZAINTZA

I.S.B.N.: 1132-1318

Legerako Gordetza: BI-1928-87

Konponketa: Flash Composition, S.L. - Bilbao

EUSKERAZAINZA

EUSKERAREN ERRI AKADEMIA

Academia Popular de la Lengua Vasca

L'Academie Populaire de la Langue Basque

LV Zenbakia

2005n. urtea-1

EUSKERAZAINZA.

.

ERRIZ ERRI.

.

ERRI-EUSKERA LANTZEN.

EUSKERAZAINZA. Euskeraren Erri Akademia.

Z. N. A. /C. I. F. G 20/127. 759

Eusko Jaurlaritzaren Elkarte Erroldan, 1136 zenbakia.

Erri Zuduzkotasunaren Aldarrikapena (BOE 45/1981 eta EE. AA. 96/1984)

Zuzenbideak: 1192 Posta Kutxatilla 20080 DONOSTIA

Colón de Larreategi, 14-2ª 48001 BILBAO

AURKIBIDEA

	Orr.
Atarikoa (Olazar'tar Martin'ek).....	5
Aragoi'ko toki-izen euskaldunak erdiaro garaiean (893), (Latiegi'tar Bixente'k)	6
Europa'ren erkidetasuna (Paul Atutxa'k)	12
EUSKERAZAINTZA'ren jarduerak (Joxemari Murua'k).....	37

Laguntzalleak

Gipuzkoako Aldundia

Eusko Jaurlaritza

EUSKERAZAINTZA

I. S. B. N. : 1132-1318

Legerako Gordetza: BI-1928-87

Konponketa: Flash Composition, S. L. - Bilbao

ATARIKOA

Irakurle maiteok: Ona emen zuen eskuetan aurten agertuko diran EUSKERAZAINTZA'ren bi zenbakietatik lenengoa.

Jarraitu baiño len, ezin isildu nezake zenbaki onetan be bere lan luze bat agertzen dauan Latiegi ta Eraso'tar Bixente gure lankidearen eriotza. (G.B.)

Zenbaki onetan agertuko degun lenengo lana Latiegi'rena izango da. Bost orrialde ingurukoa. Gaia Latiegi'k ain gogotsu ta arduraz aztertzen zituan liburu zarrak dira, erdi-aroko narrukiak. Eta olako liburu zarretan oraingoan aztertzen dauana toki-izen euskaldunak dira. Aragoi'ko toki-izenak ain zuzen ere.

Bigarren lanak gai jakingarri bat aztertzen dau. Gure Paul Atutxa da idazlea eta gaia Europa'ren erkidetasuna. Luze samarra da, ogetamar bat orrialde, baiña, irakurle, egingo dezun alegiñak zure jakintza ugaritzearen poza emongo dizu. Eta Europa'ren arazoa bizi-bizi daukagula ezin ukatu. Amalau ekiñaldi laburretan agertzen dau gaia, irakurteko errezagoa izan daiten.

Irugarren lana Amale gure lankideak azaltzen dausku eta amar bat orrialdeoa izango dala esan digu, naizta oraindiño une onetan eskuratu bagerik euki.

Eta laugarrena Josemari Mujika'k idatzia da, Euskerazaintzaren jardueren eta 2005n. urteko egitasmoaren barria emateko eta amalau orrialde inguru izango dira: Gure istoria, urteko jardueren azalpena, jardueren azalpen zeatza, gaur egungo gure idazleak, okerrak zuzentzen egin dan lana eta kontularitza azalduko dauz.

Atsegin izango zaizuela zenbaki au uste degu, asmo ori du beintzat gure ekin-tzak.

Artu egizue guztiok Euskerazaintza Erri Akademia'ren kideko guztien agurrik beroena.

Olazar'tar Martin'ek
Zuzendariak

ARAGOI'KO TOKI-IZEN EUSKALDUNAK ERDIARO GARAIEAN 893

Onoko sarrera au ezarri dio Antonio Ubieto Arteta'k larruki oni: "Fortún Garcés, rey, señala los términos del monasterio de San Julián de Labasal, por invitación del Conde de Aragón, Galindo.

Eta onela asten zaigu larrukia bera: "In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Hec est carta de illo termino de Lavasal monastrio, quomodo partivit illo rex Fortunio Garcianes... quarto décimo anno pstquan Carolus rex venit in Hispania".

Latiñez apurño bat besterik ez dakitenek ere oartu zaizkit noski lerro oiek izan dai-tekean latiñik baldarrenaz idatziak datoztela. Altagutziz, ulerterrezak beintzat badi-ra-ta, gure esker ona irabazia dute; erdiaro garaieko idazkietan ez bait dira, sarri aski, orren adi-errezak izaten.

Ona zer esan nai duten: "Aita'ren Semea'ren eta Gogo Deuna'ren izenean: Au da karta (itz orrek "dokumentu" esan nai du) Karlos erregea (Frantzi'ko III'a, izengoitiz "Xinplea" (879-929) Españi'ra etorri zanez geroko amalaugarren urtean Labasal'ko lurrak Fortuño Gartziarena erregeak nola banatu zituan esaten duana". Asarre bait zebillen LABASAL'ko lekaidetxea inguruan zeuzkan Bonies, Tolosana ta Orrios erri-txoetako lurrak beretzat eskatuz. Bereak omen zituan bâ erri oiek sortu ziranez aurre-tik ere: quando nondum adhuc erant illas villas populas".

Ez zitzaion Errege naparra txarto portatu. Lendik ere ez zitzaizkion Iruña'ko erre-geek Aragoiko lekaidetxe euskaldun maitagarri orri gaizki portatu, eta ez zaizkio gerontzean ere oker portatuko. Andik larogei ta lau urtera, 947'an, TOTA zeritzan erregiñak, ordura ate ARDANES'ko elizari ordaintzen zitzaizkion amarrenak-eta-lenenzituak eman zizkion:

Ikus Erregiñ beraren itzak: "Igitur sic do et offero Deo (¿et?) Sancto Iuliano de Labasali monasterio ego TOTA regina, matre de Garcia Sangonis illa decima et pri-micia de tota illa laboranza que laborant homines de Ardenes".

Ez zan erregiña ere latindun yayoegia. Gaiñera, Sangonis idatzi zuan Sancionis idatzi bearrean, eta Labasal genitibo edo noren-eran idatzi nai ba`zuan "Labasalis" zuan idazkera edokia, eta ablatibo edo nongo-era erabili na ba`zuan "Labasale".

Urte berortako beste larruki baten bidez erregiñ orren semeak, Garcia Santxore-na Iruña'ko erregeak ("ego Garsia Sancionis rex Pampilone") emaitza bat egin zion Labasal'ko "Sancto Iuliano"ri. Dokumentu ori apokrifoa da, naiz esana dugun bezala apokrifoa ere zaramategira jaurti bearra izan ez, egiaren zati ederrak gorde dezaz-ketelako.

*

Azkeneko idatz-aldi ontan ZARAMATEGI itza erabili dut gaztelerazko "lugar de basura" edo "basurero"ren esannaia euskeraz emateko. ZARAMA bait da "basura" adierazteko euskerak duan itz bakarra. "Ondarra", "zaborra" "ondakiña", "zakarra" "zikiña", "sastraka", "zatza" eta auen antzeko itzak ez dira "basura". Ez dira usai txar-reko gauza nazkagarriak. ZARAMA, bai.

Itz ori Bizkai'ko euskerarena da, baiña Bizkai'ko euskaldunen artean zearo galdua. Soilki toponimiak (oso-osoan euskeraz, bizkaieraz, itzegiten zuan Bitori'ko auzo zabal batek ZARAMA deritza) eta Bilbao'ko gaztelerak gorde digute oraindik bizirik, entzuna bait naiz Bilbao'ko Rekalde deritzan kalezabaleko andre bati bere semeari "txikito echa ese papel a la bolsa de la sarama" esaten; eta Basauri'ko injiniero nere lagun bati Pradera'tarren olean bere langille-talde bateri: "eso no vale para nada tiradlo a la carreta de la sarama".

Badut zalantza... len ere ortaz mintzatua ez ote naizen... Orrela ba'litz, barkatu eidazu, irakurle, oraingo bir-mintzaketa au. Baiñan egia diozut: ez nago damaturik: atsegiña izango bait litzaidake itz txukun polit ori, ZARAMA, bizkaitarren eta euskaldun guztien eguneroko izketan berbizturik ikustea.

*

Dokumentu apokrifoei-buruz, onoko auxe birresan gura nuke: batere garrintzirik gabeak ere badirala. Baiñan oiek ere merezi dutela gure eraspena, bai mende illunak-zear gugaraiño iritxi diralako, bai idatziak izan ziran denborako edo lekuko kulturik-eza adierazteko balio dezaketalako, eta baita gure ondorean, guk gaur ikusten ez diegun baliozko zerbait, gu baiño azterlari erneago batek ikusi dezaiekelako.

Bakarra ezagutzen dut nik alde guztietatik ustela dan apokrifoa, (apokrifu ustel guztien usteltasunean txapeldun! Nik orain darabilkidan Peña'ko kartulario onen asieran agertu oi da. Ikus bere ustelkeriak:

Idazkeraren itxuraz, XIII mendean idatzia iza zala dirudi. Dokumentuak berak, ordea, VI mendekoa dala diosku. 570'garren urtean Alariko erregeak idatzia.

Gezurra. Urte ortako ta mende guzi ortako dokumenturik, Euskalerra osoan, bat bakarrik ere ez dugu. Mende ortan, berriz, Euskalerra zan bere bi aldeetatik Auñamendi osoa, Lurrat'ltsaso ber-beraraiño!

Gezurra baitare Alariko'k idatzia izan zalako ori. Alariko au, bisigoten II Alariko, Frantzi'ko erregeetako bat izan zan, VI mendean bisigoten erreñua, uri nagusia Garona-ibarreko TOLOSA zuala, Auñamendiaren iparraldean egon bait zan. Ez zan gaiñera katolikoa ariotarra baizik, erejea. Katolikoan aurka aski zakarra ta gogorra izan zana. Ori-zala-ta, ain zuzen, erreñu artako katolikoan eskariari erantzenez frankiarren erregea, Klovis, –Klotis erregiñ Donearen senarra–, Paris'tik etorrita sartu zan, gudari, Tolosa'ko bisigoten erreñura. Vouillé'ko zelaiean, 607'an, alkar jo zuten frankiarrek eta bisigotiarrek.

An il zan II Alariko. An izan bait zan porrokatua bere gudaroztea. An amaitu zan baitare Bisigoten Frantzi'ko erreñua. Vouille'z gero, Frantzi'tik Españi'ra jaurtiak izan ziran. Auñamendi'tik Rodano ibaia arteko itxas-ertz estu luzea bakarrik, Septimania, gelditu zitzaian an. Ez ziran kukildu eta erreñu berri bat osotu zuten Katalauni'n, Lais-ter Españi osora zabalduko zuten Erreñu Bisigot Españiarra.

Ordura arte, euskaldunen bisigotekingo arazoak iparrean izan ba'ziran, une ortaz gero egoan izango dira. Aurrerantzean gure Asaben iparraldeko arazoak, arazo gogorrak, frankiarren aurka izanen dira.

*

570'ko larruki apokrifu orri-buruzko jardunketa luzeegi au bukatzeko esan deza-
gun

– Urte ortan II Alariko'k irurogei ta iru urte bazeramazkiala illobiraturik.

– Urte ortan Labasal'en lekaidetxerik ez zala. Bakarti edo anakoratak bai, badai-
teke, Araba'n beintzat bai bait ziran, eta Araba bezain Euskalerra bait zan Ipar-Ara-
goia.

*

Ikus orain emen larruki onek dakarkigun toponimi edo toki-izendia:

LABASAL
IATI
BARRAKARI
ISPAIA
LAVASALES
TORRENTE
SANCTI STEPHANI
GALIAS

BINIES
ARBATIN
SUENGA
TOLOSANA
ARAGON
PAMPILONA
GALLECIA
BALLETERRA
ARAGON

BUBALO
BERALE
LASISERUI
ORRIOS
ISUE
SABBATERA
PALIARES
OSCA

*

Bañan...bañan-bañan!...izen oiek danak euskaldunak ote dira? galdetu dezaidakit irakurle bat edo batek arriturik.

Irukoitza izango da nere erantzuna:

– Idatzirik agertzen zaizkigun bezala, Ez. Idatzirik dakuskigun bezala ogei ta zor-tzi izen oietatik ez dugu bat bakarrik ere izen euskalduna.

– Baña astiro ta abots aundiz irakurtzen ba'ditugu bati baiño geiagori entzungo diogu bere baitan daraman euskeraren doiñua.

Izen oiek toponimoak, ots, toki-izenak diralarik, zeunden TOKIA osoki ta zearo EUSKALERRIA zala gogora ba'dakarkigu, izen oiek, DANAK dirala jatorriz euskaldunak oi u egin bear ko dugu, naiz amairugarren mendeaz geroko lumalari erdaldunen eruz, gugana trakesturik eta erdi-erderaturik iritxi.

Ez dezagun sekulan aztu erdiaroan Ipar-Aragoia, Salduba edo Zaragoza beraren ingurutik gora, dana "monolingüe" zala, ots, "ele bat bakarreko lurra", eta ele bat bakar ori EUSKERA zala.

*

Asi gaitzen orain, banaka-banaka izen moldakaitz oiek aztertzen. Ez goaz oien etimolojiaren billa. Soilki, gure saiaketa au, izen oien euskal-doiñua agirian ipintzeko egiña izango da, eta, al dugunean, berrietako bakoitzaren egiatzko euskal izena zer izan ote zitekean asmatzeko.

* * *

LABASAL. Batzuetan "V"z, baiñan "B"z geienetan, bearrezkoa dan bezala. Jazetani'ko erri txiki baten izena zan. Gaur ezabaturik dagoan erriska orren izenetik jaso zuan berea, larruki ontan goersten dan Julen Deunaren lekaidetxeak: MONASTERIUM SANCTI IULIANI. Ez da arritzekoa, beraz, larruki auetan ozen ori, Labasal, ain aipatua izatea.

Labasal'ko au izan zan euskaldunok XI mendeaz aurretik Aragoi'en izan genituan lekaidetxe maitagarri zar aietako bat. Ez dakigu zenbat izan ziran, Labasal'ko au eta beste iru bakarrik bait ditugu ezagunak: Zilla'koa, Zertzito'koa eta Fontfrida'koa. Seguruaski izan ziran geiago ere, ori adierazten digu beintzat larruki auek aski maiz egin oi duten, –Peña'koa ez dan eta non zegoan ez dakigun– Yondoniane'ren lekaidetxe baten aipua.

Ubieta Arteta'k begi zakarrez so dagie lekaidetxe onuragarri auei, eta "serie muy pobre de monasterios altoaragoneses", dasaie. Ez du arrazoirik. Badaiteke lekaide-txe aiek diruz txiroak izatea baiñan arras aberatsak izan ziran donetasunaz eta kulturaz, inguru artan ibilli zan Kordoba'ko EULOJIO Donea lekuko edo testigu dugula. Lan aundia egin zuten erriaren sinismena sendotzen, eta beren inguru aietako nekazari, aberezain eta eiztari euskaldun –oraindik aski basati– aiek kristau-kulturaz jaz-

ten. Irabazi zuten Iruña'ko erregeen eta Aragoi'ko konteen maitasuna, eta begirunea. Esaten ari geran onen alde, larruki berauek ditugu lekuko.

*

LABASAL itzaren ikerketa errezteko, zatitu dezagun bitan izen ori: LABA-SAL eta LA-BAS-AL.

Aurreneko zatiketan "SAL" zer izan daitekean igartzen izango ditugu lanak. "LABA" maiz agertzen da Euskalerriko toponimian. eta bere erdiko "BAS" orrek "baso" esan nai du. Eta aurretik "O" bat galdu zaio. Orrela, adibidez Naparroa'n Iruña'ren inguruko toponimo auetan "Labaso" ta "Labasoa", beren aurreko "O" izkia galdu duten "Olabaso" eta "Olabasoa" dira.

Konponketa orrek gaur egungo euskal-toponimiko beste izen askorentzat ere balio dezake, baiña Labasal'entzat etimologi aulegia eta errezegia iduritzen zait, naiz ain sarritan aipatua izan, ez bait da beiñere "Olabasal" idatzirik agertzen.

Beste batzuetan Labasal'en "LABA", gure toponimiko izenetan LABA –gipuzkeraz LABE, gazteleraz "HORNO"–, dala dirudi. Adibidez Naparroa'ko Mendigorri'n dagoan "Labase" edo, seguruaski, "Labatse", esannaiez "Labategi": ("lugar de hornos"). Itz orren senideak dira Naparroa'ko LABAZAR eta LABAZARRAGA (Araba'ko Barrundi'n), eta zer esanik ez "LABE"z asten diran LABEKOA Aretxabaleta'n), LABEKOETXEA (Irun'en). eta bi oien antzeko toponimoetan.

"SAL" da aztertzen ari geran larruki ontako Labasal'en azken-zatia, Euskalerra eta berriko toponimian sarrienik agertzen dan itzetako bat. "Salbidea", "Salburua", "Salesormendi", Araba'n; "Saleta", "Saldultza", "Salditze", Naparroa'ren iparraldean; "Saldurtun", "Saldain", "Salharet", "Saldubehere", Laburdi'n; "Saldaki", "Saldun", "Saldisse", Zuberoa'n; "Salitze", "Saletxe", "Saldumendi", "Saltarain", Guipuzkoa'n.

"SAL" zer dan ez dakigu, baiñan itz euskalduna dala ezpaiean ipintzerik ez dago. Etimologilariak asmatu dute askapen bat baiño geiago itz orren misterioa zabaltzeko. Danak baliorik gabeak. Errezagoa eta garbiagoa da itz orrek zer esan nai duan ez dakigula aitortzea.

*

Ele zarra da gure elea. Naitanaiez izan bear ditu bere iztegian zentzua galdurik irixi zaizkigun antziña-antziñako itzak. "SAL" au adibidez. Beste bet "ORO" (Oronoz). Edo "OKA" (Okarizketa) beste bat. "ORI" (Orisol) beste bat..

Noizkoa ote dugu bâ gure Euskera maite au? Gaur edestiauurrelari batzuk euskeraren iztedi, gramatika ta senari jaramonik egiteke, 3.000 urte damaizkiote. Atzo 10.000 ematen zitzaizkion, eta eranegun 20.000.

Arritzekoa da, baiña euskeraren antziñatasuna ta zaletasuna moztutzen ta gutxiatzen ari zaizkigu, Euskal-Unibersitatietatik irtetzen zaigun gaztediaren españiartasuna aunditzen dijoakigun neurrian. Guri, ¿euskaldunoi kostatzen zaigun dirua beste euskaldutasunik gure unibersitate oiek? ¿bai ote dute?.

Maiz joaten nintzan Ataun'go bere Sara izeneko etxean zaaturik bizi zan On Joso Migel Barandiaran ikustatzera:

– Aizu, Joxemigel: gure leitzeetako piztiak margoztu zituzten gizon aiek ¿bai ote zekiten euskeraz?

– "Bai, –erantzun zidan zalantzarik gabe–. Euskaldunak ziran. Guk ez genien uler-tuko baiñan oartuko giñan euskeraz ari zitzaizkigula".

Nerekin ikustaldi artara joan zan Joxe Karrera, Bitori'n bizi dan ola-gizon eibartarra da itz oien egiztasunaren lekuko.

Beraz On Joxemigel'ekin eta euskeraren "AITZkora", "AITZurra", "AITZtoa" bezalako paleolitik-itzekin bat dabil, Euskera paleolitiko edo arri-aro-zarrean sortu zala uste duana.

Eiztari besterik ez ziran arri-aro-zaarreko euskaldun aiek, nekazaritzan ez zekiten, aberezaintzarik ez zuten ezagutzen. Zaldiak margozten zituzten. Pillaka Ekain 1go leizean: (soilki jakirako gura zituzten zaldiak!, abereak ezitzen ez bait zuten oraindik ikasi.

"Oartuko giñan euskeraz ari tzitzaikigula bañan guk ez genien ulertuko" ¿Nola, bâ, guk ulertu, soilki-eiztari-uts ziran euskaldun aiek batez ere beren eginkizunetarako zentzu bereiziz orniturik sortu zituzten itzez eraturukato elea? Gero, neolotiko edo arri-aro-berrian euskaldunak, nekazari, aberezañ, lur-ontzigille ta meatzari biurtu ziran, ta bizi era aldatu zan eran aldatu zan euskaldun aiek mintzatzen zuten euskera ere, orain beren eginkizun berrietarako bearrezkoak zituzten itz berriak sortzen zituzten neurrian paleolitiko itz aiek zentzua galtzen eta azkenik zearo ezabatzen ari izan bait ziran. Baiñan itz aietako batzuk, naiz agian ordurako beren zentzua galdurik izan, gugararaiño iritxi zaizkigu millaka urteak zear.

*

Labasal itzaren bigarren zatiketa onela egin dut: LA-BAS-AL. ¿Zer ote da "LA"? Maiz agertzen da gure toponimian baiña beti izen beraren osagarri bezala; beiñere ez aurizki bezala. Gaztelarrek maiz oker idatzi oi dituzte "LA"z asten diran izen oiek: "La Rea", Larrea'ren orde. "Las Artes" (Lasarte), La Tasa (Latasa), La Tierro (Latiegi nere abizena). La Zurriola, Donosti'ko Lazurriola (Latzurriola, barkatu, iakurle, = ¿Latz-arri-ola?)¹. Eta asko geiago ikusi ditut nik orrela idatzirik.

Labasal'en, "LA" ori ¿zer ote da? ¿"O" bat galdu duan "Ola"? Baleike, baiña ez dut uste. Ez bait da beiñere bere aipu ugarietan OLABASAL idatzirik agertzen.

Ta, ¿zer ote da BASA-L? Baso-ar? "O"z amaitzen diran itzetan azkeneko "O" ori "A" biurtu oi da bâ, itz oiei atzetik best itz bat alkartezn zaienean: adibidez, asto+buru = astaburu, mando+zain = mandazain, arto+lasto = aratalasto, garo+di = garadi... "Olabasoal" itz ortan Aurreko "OLA" atzizkia ez dalako eraikiñ edo konstrukzio bat izango litzake eta bere azkeneko "AL" ori euskerazkoa ez baiña gaztelarazko atzizkia dalako, lumalari arroz baten ekintza izan daiteke. Edo ta, "AL" biurtutako "AR" bat ote dugu.

Askotan gertatu zaigun biurriketa izango litzake. Asko dira gure tokiizendegian eta gizaizendegian "AL" aurizkia daramaten izenak; adibide lez:

ALkorta (Abizena), ALkiza (Gipuzkoa'n toloaleko erria), ALamarrogaña (Araba'ko Kontrasta'n), ALagrabida (Agurain XVII mendean), ALantone (antzina'ko erri baskoia). ALaone (Mauritarrek ezin artu izan zuten eusko lurraldea (III Alfotso'ren "Kronika"n. 866 -909>. ALar (erromatekoan Sasijainko euskalduna).

*

Aurretik "AL" daramaten izen oietako batzuetan "AL" ori zer izan daitekean... ez dakit. Edesti aurretik zentzua galdurik iritxi zaigun aurizki bat ote da? Beste batzuetan len "AR" izan zala, eta itzegin-da-itzegin, nekerik txikienako lrgearen araur "AL" biurtu dala dirudi: "Al-korta = Ar-korta; Al-andi = Ar-andi; Al-baina = Ar-baina; Al-belda = Ar-belda... Altamira = Artamira... ta orelako beste batzuetan, "AL" ori, "AR" da ezparirik gabe, Bizkai'ko etxe batean aukitun nuan larruki batek egizatzen digunez.

¹ Beti basatia eta, orain txukundu duten arte, itxasoz izugarri gogorra izan dan ondartz donostiar orren izena, LAZ-URRI-OLA bezala ere erabaki daiteke. "OLA" toponimo bezala atzizki toki adierazlea izan daiteke (Urkiola = "abedular", Arriola "Pedregal", Urola = "Aguazal"). "URRI" itz ezaguna dugu, gaztelaraz "escaso". Beraz, URRI-OLA "lugar escaso de..."izango litzake. ¿Zertan "toki urria? Galde orri erantzuteko "LAZ" zer izan daitekean jakin bearko genuke.

Larruki ori aski zarra da: 1408'koa, Gipuzkoa'ko Leniz eta Araba'ko Aramayona'en arteko mugen berri emateko idatzia. Maiz aipatzen da, bertan bi aran oien artean dagoan larre, eta iturri, eta ibaitxo baten izana: ARBINA. "R"z beti: ARBINA.

Lau mende geroago, XVIII'eko eskriauren batek "R" ori, goora luzatuz, "L" biurtu nai izan zuan, baiñan, XVIII'eko onek erabili zuan tinta, XV'go ark erabilitakoa baiño akoz aulagoa izaki-ta, ederki agertzen da oraindik "L" ustelaren azpitik leenagoko "R" tinko zar ura.

Naiko goiz asi zan gure itzetako "R" zarra "L" biurtzeko joera. Orregaitik, aurretik "AL" daramaten itz asotan "AL" ori "AR" dute jatorriz.

Beste batzuetan "AL", itza beraren silaba bat izan daiteke. Adibidez "ALTZA" erre-kondoko zagaitz ezagunaren izena daramaten izenrtan: (Alsasua = Altzatsu" Napa-rroa'n; Altzaga eta Altzugarai, Gipuzkoa'n...).

*

Luze noa. Ta orrelako itz-jario luzearen ondorean, lotsagarrierna, Labasal itzaren etimologia azaltzeko, gai izan ez naizela aitortubearra dut. Baiña itzaren euskalduta-suna, bai, naiko argi utzi det, eta zalantzrik gabe aldarrikatu dezaket, Aragoi euskal-dunean itz ori euskalduna izan dala beti.

Zati eder bat gelditu zait oraindik aztertzeke. Baña, idazki-mota auek ez oi dira irakurtzeko miate-kontuak bezain atsegiñak izaten-eta, onozkero aspergarri biurtu naiz irakurleentzat. Ta ori orrela izanik, aldizkari onen urrengo zenbakian amaituko dut peiten zaidan ori.

Latiegi ta Eraso'tar Bixente.

EUROPA`ren ERKIDETASUNA

(I)

SARRERA:

Europa, erri-gizarte arduradun lez bideratzeko, 2.005`an Otsaila`ren 20`an aukera barri bat euki dogu, gure bozka edo autarkien aburumenagaz (opini3n), baietza edo ezetza emoteko.

Eta baietz edo ezetz ori ondo ulertuta emon ba-dogu jakiteko, jakin bear doguna, zelako aukeran emon bear izan dogun gure autarki da.

Euskaldunak orretarako egin bear doguna, bananduta eta mai-gaiñean zabalik, aurkeztu gure eskubidearen tresneriak zeintzuk diran, eta zelako tresneri artean beartzen gaituen autarki ori emoteko.

Eta emen garrantziko gauza aundi bat esan dot: "BEARTUTA ".

BEARTUTA esaten dot, daukaguzan laterrien erabagia, erritarren borondategaz edo borondaterik-gabe aurrera eroango dabelako. Erromatarrengandik oraiñ arte egin daben antzera.

Baiña gauza orreik gaurko denboratan ezin dira egin ainbesteko lotsagabeke-rian, guzurra ta marrukeri aundiak argi argi ikusbegian geratzen diralako.

Orregaitik, gaur berezko erritarren gaiñetik egiten doiazan alkartasunezko erabagi orreik, Mundu onetan dagozan aldaketak, Europa`ren egoera beartu egiten dabelako oinkada orreik emoten dira, eta laterrien agintariak era-bat beartuta dagoz itxura on-antzeko bat emoten, oraindiño erri-gizartearen demokrazizko arrazoiaren eskubidetik, aiñ urrun dagozan erabagi orreri.

A-ta guzti, ni uste onekoa naz gero esango dotenagaitik. Eta nai-ta gaur arte esan ba-dogu: "Txarto gogoratu zaitetz eta igarriko dozu"; Eta orain esaten ba-dogu: "Txarto gogoratu zaitetz eta labur geratzen zara" ¡!. Ni itxaropentsu ager-zen naiz, gizartearen demokrazizko egarrrian sinisten dotelako.

Dana dala, baietzko edo ezezko autarkia emon arren, beartuta egon gara ipini-dauzkuen autamen ori beteten, gure arazoaren tirakizunak batera joan daitezcan. Utsunean itzi ezkeru, batzuen arrazoigabekerian urriñago joango ziralako, gure arazoak aundiagotuz.

EUSKALERRIA:

Euskalerraren tresnak: Berezkotasunean egindakoak dira, NORTASUNA-REN ASKATASUNEZKO ARDURAK zeaztasunezko neurri aundiz elburu dirala, JAINKOA`ri begira.

Euskaldunak Batzangotasunari, sekula uko ez dautso egin, Nortasan bako-tzaren ardurak on-artu eta zaintzen diranean. Bestela gogora ekarri daigun zer esan gura dogun Iparagirre`ren "GERNIKA`ko ARBOLA" abestuten dogu-nean.

Euskaldunak, guztien askatasuna on-artzen dau, ori dalako bere Endaren iza-tasunezko sinismena, danontzat bardiña izan dadin.

Eta eginkizun ori dalako gure dauana Mundu ta Europa osoarentzat.

EUROPA:

Europa, Demokrasiaren egarrion agertzen jaku gaur. Eta konturatuten da, XIX° n gizaldetik erritarren buru-gaiñetan daukaguzan Laterri oneik espataren indar eta guda keiñuakaz ipinita, ez dirala egokienak pozoituten gabizen lurra, aizea ta urak garbitasunean egokitzeko, eta batez be Europa`ko erritarrak bakez batzangotu daitezcan.

Eta nai-ta erdira-zale Laterri-menperatzaille onen bidetik bearrezkoa dalako, gaur eguneko batzangotasun au egin, legeak euren alde egokitu gura dabezela-ko, guretzat ez da ametskeri uts-bat guzti au, Europa`n oinkada orregaz arrazoia- ren ulermenerako, beste goi-mallako antzoki zabal baten kokatzen gaitulako, eta mugi-gabeko lekutik urten ezkeru, aukera aundi ta barriak agertzen dira, ate asko zabaldu leikezanak, danon arduran Europa`ko erritarren bizitza egokitzeko.

Konturatu bear gara, guda-barik egin gurean dagozela batzangotasun au, gudaren bidetik egin ezkeru, Europa zoritzarreko amiltegian sartuz gain, gaur gagozan xautzailletasunaren-ardurabako menperatzailletasunean ostera be geratzen garalako. Eta oinkada-ori, oinkada luzea da demokraziaruntz.

Aldebatetik, edesti guztian txarto eraikita dagoena aldatzen joan bear dalako, eta Laterrien jabetasunetik asten dira, Europa`k, jabetasunaren indarra euki dagian.

Bestetik, lurralde bakoitzeko egipidearen eskabideak, zuzentasunezko bideak eskatuko dabezalako. Ekintza orreik bakarrik, berez, utsean izten dabez gaurko Laterrien zeregiñak.

Eta Europa arrazoi-bidean doala konturatzeko, ez da besterik kontuan artu bear, PP`koak nai baietza emonda-be Europa`ko iraspenari, eurak Amerikarren menperatzaille batzangotasunaren atzetik dabizela baiño. Eta nai-ta buru belarri eritzi orrein atzean ibili, ezin dautsoe Europa`ri ezezko autarkirik emon, euren asmakizun erdira-zaleak agiri-agirian geratzen diralako.

(II)

Europa`ko batzangotasunaren edestia:

Europa`ko batzangotasunaren edestia antziñekoa da. Bata, berezkoa izan zana, eta bestea, orain ia 2.700 urtetik onantza.

Askenekotik ona Europa, era askoko egipide bitartez batzangotu gura izan dabe, baiña danak gudako indarkerien bidetik eta erritarrak kontuan euki gabe, ain-bat astakeri eginda.

1.789`an Frantzia`ko iraultzatic asiko gara, berak edestia muga baten antzera marraztu egiten daualako, antziñetik etorten ziran batzangotasunaren ametsak kaizar-erregetzaren maldaberagaz eta denbora barriko jakin-ekintzakaz.

Baiña aldaketa guztiak, erromatarren indarrezko ametskerien egipidean egin da, 325`an kaizar-Konstantino`k Kristau erlijioarentzat katolikotasuna aukeratuz gaiñera, ziñeskintzako arauetan ezarri ebalako.

Eta Europa`k, Erroma`tar ta Godo`en zalapartako ezereztasunagaz eta Mauritarren atzerakadan, nai-ta 8-9`n gizaldietan berezko erritarrak aukera aundiak euki, euren jabetasunezko eskutik jaun-erregetzak sortu ziralako, ezin izan dau menperatzailletasunaren egipideko ari-era ortatic urten, Grezia`ren jakintza aundian, Erromatarren legedian eta erlijioaren Katolikotasunean ezarrita geratu ziralako.

Argi dago, geiegian dagozela Erroma`tar legedia ta Konstantino`ren katolikotasunezko alderdikeriak menperatzailleak diralako, eta andik ona dana zatitu baiño ez daualako egin.

Europa`ren ondorengo edestia:

Kaizar-erregetzaren maldaberan eta 1.789`an Frantzia`ko iraultzaren ondorioz, Europa guztian indarkeriz, daukaguzan laterriak ipini ebazan Europa`ko erritar-Nortasunaren buru gaiñetik.

Eginkizun orreik ez eban besterik egin, bereztasunaren egia dana ostondu baiño, eta Europa`ko errietan laster asi ziran agertzen gizon/emakume abertzaleak, konturatu ziralako, giza-eskubideko arrazoiaren gaiñetik eginda egon zira-la, legezko egipideok.

Euskaldunak, beti egon gara arduratuta Europa`ko erri artean sortzen ziran legeakaz, eta batez-be SABINO`k itzartu genduzanetik.

Orregaitik N.E.I`ekaz asiko gara (Nouvelles. Equipes. Internationales démocratiques d`inspiration chrétieene. (D.C.), ortik aurrera andiagotu egiten diralako Euskaldunen artu-emonak Europa`ko barne-legeetan.

Zeaztasun oneik, Landaburu`tar Jabier`en (obras completas) liburutik artuta dagoz.

N.E.I :

Errien-arteko alderdi-kristauen leenengo batzarra Paris`en 1.925`an Abendu`ko 12-13`an egin eben. Eta bertan Alemania, Beljika, Polonia eta Frantzia`ko ordezkariak batu ziran. Artu eben erabagia: Errien arteko iraspenaren idazkaria aukeratzea, Paris`en kokatuta geratuko zana eta Bruselas`en egingo zan urrengo batzarra.

1.926`an Loraila`ren 22-23`an, Bruselas`eko Batzarrean: Aleman`ak, Belga`k, Italia`r rak eta Frantzesak`k egon ziran. Eta aitzaki baten bategaz joan ez ziran ordezkariak: Polonia, Suiza`r, Lituania, Txekia eta Austria`r rak ziran.

Kristautasunezko Demokraziaren kideak, Fazizta eta komunisten eritziari aurre eginda, au esaten eben: " Demokrazia`ren egizko gogamenean, jendartearen ezberdintasuna eta belaun edo leiñu baten nagusitasuna ez dabezala onartzen ". Demokraziaren oiñarriak: " Ekanduzko edo oiturazko indarrean lankidetasuna, askatasunaren arau-bide onak, gizarteari lotsagizun osoa eukitea eta Kristautasunezko jendekuntzaren garaipenak " elburu diralako.

On artu zan beste burupide edo erabaki baten, auxe diño: "Laterrien arremetan, bakeari dagokion begira Kristau demokrata alderdien ikuspegiko ulermen: Ekanduzko edo Oiturazko indarrak, politikazko jaurkintzak eta diru-banaketa arduraren arteko ondoriotik agertzen dan zuzentasunezko orekatasuna dala". Bertan egon ziran ordezkariak "Naziño`en Elkargoari" (Sociedad de Naciones) euren baietza emonda eta orokor erri bake-zale diran guztiei.

Eta azkeneko erabakian, kristau-demokratiko alderdi politikoak zer ziran zeatz azaldu eben: "Alderdien biltzea zala eta ez Nor-beretasuna". An egon ziran ordezkariaren bitartez unetxo orretan, bere elburu edo asmoa ez zala Erritarteko bateratze-bat eraikitzea, alderdien artean jakin-arazian argibidetuta egoteko, oiturazko egitamu bat eraikitea zala, eta bide batez, bata-besteen agiriak aldatzeko.

(III)

ERRIARTEKO KRISTAU DEMOKRAZIA`ren EDESTIA (D.I.C.) 1.927`an KOLONIA`ko BILTZARRA:

Kolonia`n 1.927`an Uztailla`ren 11`n egin zan batzarra. Batzar orretan, Beljika, Italia eta Frantzia`ko ordezkariak egon ziran, eta ezin ziranak joan Polonia eta Austriarrak ziran.

Batzar orretan oarkari edo somakari egon ziranak: Olanda`ko alderdi-katoliko`en ordezkoak, Lituania`koak eta Txekoslovakia`ren kristau-jendarteko ordezkariak.

Biltzarren ekitaldiak, alkar-kideen arteko barriak emoteko izan ziran, eta egon ziran ordezkari guztiak, ostera be emon eutsoen euren atxikimendua (adhesión) Errien Elkargoari (Sociedad de Naciones), eta bakeak iraun dagian, antolamenduzko lana egiten eben iraspenai.

1.928`an 20-21`eko Uztailla`n, BOIS-LE-DUC`eko BILTZARRA:

Batzar onetara, Aleman, Belga, Frantzez, Ungaro, Italia`r, Luxenburgo, Lituania, Olanda eta Suiza`ko ordezkariak alkartu ziran.

Bakoitzak ekarri eban agiri-barriakaz danon ezagutzean ipinita, batzordea Paris`en badaezpada kokatuta egon bear zala erabaki zan, eta batzordera alderdi bakotzak, idazkari-ordezko bat bialdu bear ebala.

Batzordea zaintzeko edo elikatzeko, urtero 15.000 franko`ko diru-kopurua erabagi eben. Eta luzaroan izkatu edo eztaibadakatu ziran, bakoitzak ze asmu euki eban erriaren alkargotasunezko izatasunaren aurrean.

An egon zan nagusitasunezko azterpidea (criterio): Errien alkargo demokratikoa (S.D.N.) zoinetako legedian (organismo legal) ez zala eziñ-obe edo on-biribilla, baiña guztiz ongarria zala.

Batzordeak, gura eben alderdi kristau demokrataren batzarretan alkargo edo sindikatu-katolikuak be egon daitezcan, baiña ezetza emon da gero, batzarren izatazunetik kampo egon zalako, alderdi bakoitzari askatasuna emon eutsoen, erri-menperatzaileai zalakuntzazko adierazpen bat egin da gero.

1.929`an Uztailla`ren 26-28`an PARIS`eko BATZARRA:

Batzar onetan, erdikoak ziran Aleman`ak, Belga katolikuak, Frantzez demokratatak, erritar (popular) Italia`rarak, Luxenburgo`ko eskomatarrak, Lituania`ko kristau demokratatak, Olandes katolikuak, Polonia`ko kristau demokratatak, Suiza`ko erritar-gordetzailleak (conservadores populares) egon ziran, eta aitzaki baten bategaz joan ez zana Ungria`ko gizarte-kristau alderdia izan zan.

Ordezkarri bakotzaren agiriak irakurri ta-gero, on-artu zan erritarteko idazkariak azaldu ebana.

Batzar onen gaia, batzordeen aginte-ordezkoak antolatuta: "Orain diran Leterri-barri oneitan, zelako eginkizunak euki ebezan euren antolamenduzko ekin-tzak" zan.

Gai onen erabagia, urrengo batzarrerako itzi eben, izka-mizka luzea izan zalako.

1.930`an Uztailla`ren 24-27`an ANBERES`eko BATZARRA:

Batzar onetara, erdikoak ziran Aleman`ak, Belga katolikuak, Frantzia`ko erritar-demokratak, Italia`ko erritar-alderdia, Luxenburgo`ko eskumatarrak, Olanda`ko katolikuak, Polonia`ko kristau-demokratak, eta Suiza`ko erritar-gordetzailleak joan ziran. Ungria eta Austria`ko arduradunak ez ziran joan.

Batzarrari asiera, Belgika`ko Heyman ministruak emon eutson, gaia "Sendiko Politika" zala. Suiza, Aleman eta Belga`k izkatu ziran gai onetzaz, eta danak aipatu eben, zelako garrantzi aundia euki eben kristau asmakizunezko antolakuntzarentzat.

Gero beti-lez, ordezkari bakoitzak, euren Laterriko barriak emon ebazan, eta azkenez idazkari nagusiak beren agiria azaldu eben.

Ariñagoko batzarraren gaia artu eben, eta gauza askoren artean ondorio oneik agertu ziran: "Kristau asmakizunezko alderdi demokratak, ondo ikusten ebala Laterrien jabetasunezko eta bearrezko erabakiak, baiña bere luzapenean ez dagoela aurrerakuntz demokratikorik". "Laterrien erabagiko erakusletasuna, naziñoaren indar bizi guztiak, lan-demokratiko ekintza baten bearrean ipintzea dalako". "Jabetasuna, politikako antolamenduetan ezarri bear dalako, eta ez bizi-bideko erritarren eskuetan".

Baiña or, berezko erritarren Nortasunezko izaera agertzen da, Europa`ko diru banaketaren bidetik menperatu egiten dauana. Dirua Nortasunaren aurretik ipinten dabelako, gero Paris`eko batzarrean ikusiko dan lez, eta oraindiño argitu ez dana.

(IV)

1.931`n URTARRILLA`ren 5`an PARIS`eko BATZARRA:

Paris`eko batzar onetan agertzen dira, goian esan doten lez, eurak euki ebezan zalantzak, zein izango ete zan leenengo: Europa`ren berezko erriak, ala Laterrien arteko merkataritzaren erreztasunerako apaintzen ziran sal-erosketako diruak.

Antza, bigarrenak tentaldi geiago egiten eutsen eta euren arteko eztaibada luzea euki ondoren, bukaeraren erabagia olan geratu zan idatzita: "Erri batzuetan barkatzen ez dauan (intransigente) aber-zaletasunaren itzartzeagaitik minduta; Politikan dagoen urduritasuna Europa`ren ekonomi arloa era-gabekeria sartuta astundu egiten dauana eta Mundu onen lanik-eza, gobernuen utsaldiak larriunean izten dabelako, ziñatzen dogunak auxe adierazten dogu: "Errien arteko urreratzearen eta bakea on-bideratzeko erakundeen alde gagozela; zoraldiko okerkeri (ilketa) baten antzera gaitz-etsi (censurar) ta ziñautsita (repudiando) indarkerizko edo bortizkeriaren deiari; eta euren borondateak baieztu ta aleginduko dabezala daukiezan indar guztiakaz, bai erri bakoitzaren barneko politikan eta bai errien-artekoetan, gorrikeriaren (extremismos) geikerizko bideak zarratzeko serbitzuan, erriak diru ta politikaren eritziak bakearen antolamenduzko lan-kidetasunera bideratu dagiezan eta Mundu ta Europa`ko bakearen bideak iraun ta zabaldu daitezcan, Errien-arteko Elkargoaren (Sociedad de Naciones) arauak eta aalmenak ibil-bidean ipinita egiten dabezan-en antzera".

Agiria: Frantzes erritar alderdi-demokrata, Aleman erdikoak (de centro), Belgika`ko kristau langille`en batasuna, Luxenburgo`ko eskumatarrak, Polonia`ko kris-

tau-demokratik, Lituania`ko demokrata-kristauak, Italia`ko erritarrek (populares) eta Olanda`ko katolikuek izenpetu eban.

Siñatu ez ebanek: Txekoslovakia`ko kristau-demokratik eta Austria`ko gizarte-kristauak, somakaien antzera bakarrik joan ziralako. Ungria`ko kristau-erritarrek, deiari ez eutzoelako jaramon egin, eta Suiza`ko erritar eskuindarrak deiari ezezkoa emon eutsoelako, Elbetiarren erriarteko politikan egon ziran gorabera bereziakaitik.

1.931`n 22-26`an LUXENBURGO`ko BATZARRA:

Batzar onetara: Austria`ko alderdien ordezkariak, Belga`k, Frantzes`ak, Italia`koak, Luxenburgokoak, Olanda`rrak, Polako`ak ta Suiza`koak joan ziran. Aleman`ak, Lituano`ak eta Txekoslovakioak uko (eskusarse) eginda. Deituta eta alderdien ordezkotzarik gabe Espaiña`ko Mingijon maisua be egon zan, eta Errien-Arteko Elkargoaren (S.D.N.) ordezeko bat, somakari (observador) lez.

Batzarraldia, Luxenburgoko`ko diputaduen-gelako lendakariaren itzaldi bategaz zabaldu zan. Gero, M Boissard S.D.N.`ko idazkaritzaren ordezekoak beste itzaldi labur-bat egin eban, bera bertan egona eta zein zan bere ordezkotzaren asmoa azalduz. Azkenez, batzarraren idazkari nagusiak, Aleman`aren ordezkaritzak bialdutako eskutitza irakurri eban, zelan ezin daben bertan egon, derrigorrezko eragozpenak eraginda.

Batzar onetan, sendiak euki ebezan arazoakaz mintzatu ziran, azkenez, errietan eta erri-arteetan, sendiaren izatasuna babestu eta orekatu egin bear zala erabakita.

Batzar onetara deitua izan zan Espaiña`ko Mingijon ordezkariak, Espaiña`ko errepublikaren aurreko eta osteko egoera politikoari buruz mintzatu zan, eta Espaiña`n ez zala egon kristau-demokrataren alderdirik esan ondoren, laster beteko zala utsun-ori esan eban.

Urrengo batzarraren gaia, ekonomiaren larritasuna izango zala erabaki eban.

1.932`an KOLONIA`ko BATZARRA:

Au izan zan Europa`ko kristau-demokrataren alderdiak egin eban azkeneko batzarra, Mr. Simonet`en agiriak azalduta, eginkizun onei zergaitik emoten jakon amaiera esanez.

EUROPA`ko KRISTAU-DEMOKRATA ALDERDI`akaz EUSKALDUN`en ARTU-EMON SAKONAK:

Frantzesakin: Erritarren Errepublikako Erakundeak (M.R.P.), 1.936-37`an ondo baiño obeto ezagutzen eban Euskal arazoa zein zan, eta 1.944`an Abendu`ko batzarra egin ebanean, Euskaldunak oorezko deia euki eban euren artean ezarrita egoteko, eta on-artzen ebezan Euskaldun bidetik artzen ebezan barri edo adi-eraziak.

Italia`rrakaz: Bardin, 1.946`an egin eban leenengo batzarrean, Euskaldunak berton egon ziralako. Adiskidetasun aundia eukinda Luiji Sturzo taldearen idazkari nagusiaz eta De Gasperi errepublika`ko Lendakariagaz.

Beljika, Suiza, Txekoslovakia, Olanda, Ingalterra`gaz be, eta beste erri asko, Euskaldunen alegiñak menperatzailearen aurka on ikusten ebezalako.

(V)

1.945`an Europa`ko guda nagusia amaitu-arte ikusi doguna, zelako indarrak ibili ziran Kristau-Demokratak ta Katoliko arauen bidetik lanean, Europa onetan demokrazi apur-bat lortzeko.

XVIII-XIX`n gizaldietatik, buru gaiñean espatak ezarrita ipini ziran laterriak menperatzailletasunaren zentzuaz edo ikurragaz ezarrita, menperatzailletasunezko eskubitarren indarrak urriñ joan ziran, Mundu eta Europa`ko erritarren eskubideak ezerezuta, eta beren aurka Komunismoaren iraspenna sortu zan. Gaur beragaitik, Aita Santua`k esaten dauan lez “Komunismoa bearrezko gauza txar-bat” izan zala.

Mundua`ren erri-arteko indar-demokratikoak eta Komunistak lagunduta Fazizta menperatzaillearen aurka, 1.936`an Espaiña`ko Errepublikak leenengo borroka galdu eben, Franko`k, Aleman ta Italiarren gudari laguntza euki ebalako, eta aurrerakuntzazko guda-tresneriak geiago izan ziralako, baiña 1.939-45`era Europa`k Amerikarren laguntzagaz gogor burukatu eban, eta fazizta menperatzaille indarrak ezerezuta geratu ziran.

Baiña, nai erdira-zale eskuindar-gordetzailleak eta bai komunista laterri menperatzailleak geratu jakuzan berezkotasunaren errien gaiñetik, Mundu eta Europa`ko guda nagusi orrein ostean zalantza aundiko laiño baten barruan inguratu ta, oiñak lurrean ezarri ezinik geratu ziralako.

Alde batetik, eskuetan oraindiño oztu-gabeko guda-tresnak euki ebazalako, bata bestiaren aurka eta bakoitzak gura ebezan lurraldeak babesteko; bestetik, apurtu zan guztia berriz eraikitzeko laterri ta diru zaleentzat, zirikada edo tentaldi aundiko opil-gozoa izan zalako; eta askenez, daukaguzan laterriak betiko merkataritzaren sare naspilatzailek ipiñita dagozelako, aaztu edo gaiñetik eben berezko erri ta erritarrak kontuan euki gabe.

A-ta guzti be, lotsaz beterik geratu ziran, gizaren eskubideak guztiz murriztu ta geratu ziralako, eta nai-ta gizartearen eskubideak demokraziaren bidetik oiñarritu bear ziralako aldarrikatu, laiño edo eztaibada orretan irauten dogu, betiko erri ta erritarren giza-eskubideak oiñarritu ezinik.

Eta betiko arazoa dala jakiteko, ez dogu besterik bear ikuspegira ekarri baiño, ogeiko amarkadan Kristau-Demokratak Laterriagaitik esaten ebena: “Ondo ikusten ebezala Laterrien jabetasunezko eta bearrezko erabakiak, baiña bere luzapenean ez zala egon aurrerakuntz demokratikorik”, eta alan gertatzen da.

Orregaitik begi-ikuspenean ipiniko doguz 1.945`eko guda ostetik giza-eskubidearen alde edestian zear emon diran pauso guztiak, gaur zelako aukeran gagozan jakiteko.

Baiña aro-aldi au amaitzeko eta “Europa`ko Alkartasunaren Edestia”rekin asi orduko, Amerikarrak 1.945`eko guda ostean euki eben irizpidea (criterio) edo aburumena argira ekarri bear dogu, Truman`ek “Bakea lortu gura ba-dogu, menderatuta geratu diran erriari be laguntza emon bear jakiela” esaten ebalako. Eta orretarako gogora ekarri bear doguz, Truman`en jaurkintzan, bigarren ordezko idazkari nagusi izan zan Mister Atxeson`ek 1.947`an esandako berbak:

“Amerika`ko Laterri batuen aldetik alegin aundiak egiten dabizela, gaur Europa ta Asia`ko erriak ondamen edo porrokaldian eta ekonomi aldetik kolokan dagozenai laguntzeko”.

“Guda ez dalako amaitzen, Mundu onen erritarrak ostera be Jan eta Jantzi zentzuz egin arte, etorkizunaren itxaropenean sinisteko”.

Eta baieztu eban, Laterri-Batuak Mundu`ko erriak berriz-eraikitzeko eta ekonomia ta politikaren arloak orekatu daitezkan laguntzaillezko egitarau aundi bat jarraian ipiniko dauala: "Gizartearen eskubide ta iraspen-demokratikoak askatasunezko azkeran babestu daitezkan; Salerosle arlo-politikoak esku-zabalekoa izan dadin; Eta Errien-Alkartasunezko-Erakundeen (O.N.U.) jabetasuna indartu daiten.

Bai "Menperatzaileen aurka borrokan dabizen Nortasunezko-Erriak, euren ta daukiezan iraspenaren askatasunak babesteko, nai barruko eginkizunean bearezko gauzak edo kanpokoak izan, Amerikarren laguntza artzeko, muga-gabeko edo guzizko leentasuna euingo dabela".

Amerikarrak eta Mundu`ko agintari-demokrata guztiak, 1.945`an guda-nagusiaren osteko zarraskintzak ikusita-gero, guztiz damututako erabakiaren berbal-diak dira oneik, Euskadi`ko erritarrak, bai Agirre, Irujo, Ajuriagerra, Leizaola, Landaburu, Monzon eta ainbat abarreko agintariak batez-be, Katalanak eta Galegista alderdikoak aaztu gabe, itxaropen aundiakaz ibili ziran, Franko fazizta beren aurkitik bota be egingo ebelakoan. Baiña denborea aurrera doiala gero ikusiko dan lez, eta beste politikazko garrantzi aundiko gauzak sortu ziran ezkerero, berez Nortasunezko-Erriak ziranen Askatasunak ezereztuta geratu ziran gaur arte.

(VI)

Leenengo, ikusi daigun nondik asi zan Kristau Demokraziatik kanpo Europa`ren Erkidetasunezko asmoa 1.945`aren aurretik.

Etsikor (pesimista) ziran askorentzat, 1.914-1.918`ko Europa`ren guda nagusia, Europa`ko jendetasunaren (civilizaciòn) amaierako asiera zala ulertzen eban.

Gitxiago, baiña zentzun aundiagokoak ziranentzat, Europa`ren etorkizuna, bere egoera txarrari aurre egiteko, bere aalmenezko gaitasunean egon zala esaten eban. Antzezko edo guzurrezko erri-aherkide barriak sortu ziranetik, Europa sutauts`eko upel baten gainean ezarrita geratu zalako.

Onen ondorioz eta Europa`n egon ziran beste ardurazko mugi-aldi on-antzerara, oraiñarteko bost idaz-lanetan edestituta aipatu doguzan "Kristau Demokrazia eta Erritarteko Kristau Demokrazia" lez. Arrazoiz beterik eta arduratsu gizon bat agertu zan, Koudenobe-Karlegi`tar Ritxard kondea, 1.923`an "Europa guztiko bizitasun edo nabarduramenezko (movimiento Pan-Europeo)" mugi-aldia sortu ebana, eta 1.926`an Biena`n "Europa Guztiaren" (Paneuropeo) leenengo batzarrara egin ebana.

Onek esate eban: "Europa`k ez eukala politikaren burutasunean (concepto) ezerezko izaerarik", eta antolakuntzagabeko eginkizun orreitan datozen beraldizko utsegite orreik, etorkizunerako borroka latzak baiño ez zirala ikusten.

Europa`ren irtenbide bakarra: "Europa`n dagozan erri guztien bategite edo elkartzearen bidetik egoala". Eta ez ba-eban barbarik egiten ezarri ziran Laterri menperatzaileai begira. Berezko erriak aipatzen ebazalako zan?

Dana dala, Europa`n orduko Kristau Demokratik Laterri-merkatari naspilgarrinen aurka esaten ebenen antzera: "Ondo ikusten ebezala Laterrien jabetasunean artzen ziran bearezko erabagiak, baiña bere luzapenean ez ebala ikusten aurrerakuntz demokratikorik" gaur be ori esaten dogu, or dagoelako betiko eta benetazko arazoa.

Antza, ez dabe gura ameskerizko sasi-laiñu orretatik urten eta oiñak berezko lur onetan ezarri, berezkitasunean oiñarritu gaitzean eta gizarte guztia bere bereiztasunezko ordezkartzaren ardurak ondo beteta JAUNGOIKOIA`ri eskeiñi.

Nor da nor... Munduko antzerki onetan, ez jakozan antzezlarizko jokaldiak egokitzen... norberia adierazteko?

Mundu fisiko onetan ez dago lez "ondoriogabeko egiñik" eta gagozan suminkortasunezko (irascibilidad) eta sukoitasunezko (inflamabilidad) naasmen onetan, zelan ulertu jaurkintzarik onenean antolatuta gagozela?

1.929`an Irailla`ren 5`ean, Frantzia`ko leen ministrua zana, 1.926`an bakezko Nobel saria artu ebana eta "Europa`ko Erriak Elkartzeko" (federar) alegin aundiak ebana Briand Aristide`k, Erriarteko-Elkartean (Sociedad de Naciones) au esan eban: "Nere gogoan asmatzen asi naz, Europa`ko geografiaren antzera alkatuta dagozan erriak, euren artean alkartasunezko lotura antzeko bat egin bear leukela, edozein unetxotan arremanen aukerak euki dagiezan, euren onuraren gaitik eztaibadakatu daitezcan, danen artean laguntasunezko erabagiak artzeko, eta euren ustez aldi latzak agertzen ba-dira edo diranean, danon artean aurre egiteko.

Lagundi edo alkargo orreik leenen eta danez gain, ekonomi aldiak eukingo dauz bere ondorioak: Galdera orreik diralako estukuntzetan sartzen gaituzenak".

Briand`eri, Erriarteko Elkarteak, oar-idaztiko (memorando) egitarau zeatz-bat aurkeztu dagiala eskatu eutsen. Eta Briand`ek 1.930`an "Europa`ren Elkartasunezko Batasuna" (Unión Federal Europea) aurkeztu eutsen.

Baiña berandu zan, ekonomiaren goiberak (depresión) laguntasunezko asmo guztiak narrastu egin ebazalako.

Gero eta 1.933`an Hitler`tar Adolfo`k Alemania`ko kantzillergotzara igon ebanean, asmo-on guzti orreik amaiera adierazi eban. Europa osterabe beste biotz-gogorkerizko oiñazetara eroan eban.

Eta emen garrantzizko gauza bi aitatu bear doguz: Briand`ek eta ariñago beste batzuk "Europa`ko Errien Alkartasunagaitik" berba egiten ebela, eta berezko errien egokitasunezko susmoa agertzen zanean, beti agertzen zala menperatzailetasunezko nausitzar-bat, batera menperatzaileen-menperatzailea zana, eta beren arazoia aurrera erroteko norberiarene aldeko aberats guzti orrei, makalldiaren leize zuloko narrakerian sartuta egon ziralako zala beren eginkizuna, salatzen ebazan.

Beste aldetik eta 1.789`an Frantzia`ko iraultzaren ondoriotik datozen ondo ikertuak ta egiztatuak diran indar-gabeko Laterri oneik, azken baten menperatzaileen eritzikoak diranak eutsita, beti bildurra sartu gurean, ekonomi-aldetik zoritxarrak aldarrikatuta, eta berezko erriak Europa`tik kanpo geratuko garala, euren laterrizko eritzi barrutik kanpora urtetan ba-dogu. Ez dira konturatzen benetazko Europa gu garela daukagun bereiztasunean berezko nortasunarekin, eta ez eurak guzurraren gaiñean daukien ameskerizko norberia, beti azpitik guzurra bear dauana goian eutsiteko.

(VII)

1.945`etik 1.949`ra:

De Gaulle`k, berak idatzitako oroimenezko liburuan esaten eban lez: "1.940`an jaurkintzan ibili ziran agintari guztien izugarritzko utsegitea izan zala". Eta itxura orregaz agertu zan Europa, guda amaitu zanetik.

A-ta guzti, 1.944`ko Uztaila`n guda amaitu orduko, Bretton Woods`en egin zan batzarrean, erriarteko diru-arauen arloan Amerika`ko dolar`ari emon eutsoen leentasunezko ardura aundiena, Munduan egon zan erre-gorriaren kopuruko 100`tik eurak izan ziralako 80`en jabedunak.

1.944`ko urte onetan, guda amaitu barik Belgika, Bealdeko-Erriak (Paises Bajos) eta Luxenburgo`k "BENELUX" elkartea sortu eben, euren artean eta kanporako zerga-arau (arancel) bardiña ipintekotan eta batera Europa alkar-zaletasunera (federalismo) bideratzeko alegiñean.

Batera, 1.945`ko gudaren ostetik, Europa`ko erri guztietatik agertzen eta batzartzen asi ziran lendik ibili ziran Erritarteko-Kristau-Demokratak.

España`n, Franko`k danak menperatuta eta bere alde egon ziran gotzain-apaizakin eliz-bira asko egiten egon ba-ziran be, danak katolikotasunean etxura antzeko bat emoteko ziran. JAINKO eta KRISTAU-MAITASUN gabe. Utsun aundia, bete ez dana egingo nai-ta agintarien trikimañuekaz be. Eta gaur itxura orrein ezean, eleizak itzirik geratu dira.

Ori zan, Europa`n gai eta arima lez geratu jakuna.

A-ta guzti, SINISMENEAN EUSKALERRIA izango da Europa`ko aundienetarikoa bat, Europa`ko erri guztiak eta Franko-Belga`k batez-be, N.E.I (Erritarteko-Kristau-Demokrazia) ostera berrezkuratzeko ziranean, Euskaldunak bearrezko oiñarriak zirala esaten eben.

1.946`ko Irailla`ren 19`an Txurtxill`tar Winston`ek Zuritx`eko ikastetxe nagusian, azko aipatu zan solasaldia emon eban. Eta esan leike ori izan zala guda ostetik Europa alkartzeko leenengo pausoa.

Batera, Amerika eta Errusia`ren artean otzeko-guda asi zan, eta Truman`ek komunismoaren zabaltasunari aurre egiteko, laguntza eskaiñi eutsen apurtuta geratu ziran Europa`ko erriari.

Truman`en eskeintzari erantzuna emoteko, 1.947`ko Bagilla`n, bere bigarren idazkari nagusiak Harvard`eko ikastetxe nagusian, bostgarrenengo atalean aitatu-takoen mintzaldia egin da gero, Europa`ren Mendebaleko nai Ekialdeko erri guztientzat izango zan diru laguntza deritxon "Plan Marshall" aurkeztu eutsen.

Baiña Mosku`ko jaurkintzatik zirikatuta, 1.947`an amasei errik bakarrik onartu eben laguntza ori.

A-ta guzti, kontuan euki bear da, Europa`ko nagusi guztien griña edo joera artu-emoneko merkataritzazko arloan askatasunezkoa izan zala. Eta orren ondorioz 1.948`ko Urtarrilla`n larogei (gutxi gora-bera) errien artean "GATT" (General Agreementon Tariffs and Trade) sortu ebela, merkataritzaren arloa, ostopo barik izteko alegiñean. Danen artean Munduko merkataritzaren arloan, bostetik lauen kopuruzko ordezkotza euki eben.

Asken baten, 1.948`ko Jorrrailla`n Estatu Batuetako batzar nagusian "European Recoveri Program" autatuta, laguntzak aurrera urten eban, eta 1.948-1.952`rarte 13.000 milloiko diru-kopurukoa izan zan.

Txurtxill`ek, Marshall`egaitik esaten eban "Garaipenaren Antolatzailea" zala, adeitasunezko gizona zalako, baiña danon begirunean ez zan bardiñ ikusten, Amerikak askoren ustez komunismoaren-etsaitasuna bakarrik eskeintzen ebalako.

Diru kopuru orren laguntza banatzeko 1.948`ko Jorrrailla`n O.E.C.E (Organización para la Cooperación Económica Europea) sortu eben, baiña antolakuntza onek ez eban lan ori egin bakarrik, 1.950`eko urtearen ezkeroztik merkataritzazko arlo osoaren askatasunagaitik ainbeste lan egin ebalako, eta arauak ezarri be, etorkizunean ekonomiaren aldetik egingo ziran artu-emon guztietarako.

1.948`ko Abendua`ren 10`an O.N.U.`ren batzarrean onartuta "Gizartearen Eskubideak" sinatu ziran España be artean zala.

1.949`ko Jorrailla`n beste pauso aundi bat emon zan aurrerantza O.T.A.N. sort-arazita Bruselas`eko Alkargotik aurkeztuta Alemania bateratu daiten eta erantzun aundia euki eban, Kanada, Dinamarka, Islandia, Italia, Noruega, Portugal eta Amerikako Estau Batuak, berealde egon ziralako. Errusia guztiz aurka agertu zan.

George Kennan`en eritxian, Estatu Batuak obeto geratu ba ziran Europa`ren ikutu-eziña babesten, Alemania berriz-batu dagian. Baiña ez eben gura eta Errusia`k Alemania gogor banandu eban.

Emen ikusi doguna, damu aundia euki arren, gudaren ostetik, Rusia ta Amerikarren artean nork-geiagoko jokuan sartzen asi zirela, geien, merkataritzazko askatasunen diruak aleginduta, Laterri edo guzurrezko-erri oneik gogortzen zira-la berezko erriaren aurka, Mundu onetan sasi-aunditasuna eta diruak elburuak ba-ziran lez.

Ludi onetako bizitza ez da berez ELBURUA, danok dakigun lez, Mundu onen legeak asarre guztiagaz ORDEZKARITZAREN bidera beartzen gaitulako.

(VIII)

1.950`etik 1.957`ra:

1.948`an O.E.C.E. (Organizaciòn para la Cooperaciòn Econòmica Europea) sortuta. 1.949`an Europa`ko Laterri geienak Estatu Batuak eta Kanada`gaz batera, Mendebaleko babesaren alde gudarako-elkartasun aundia sortu eben Errusia`ren aurka, O.T.A.N. irasita. Bai-ta 1.949`an beste garrantzi aundiko oinkada bat emongo eben "Europa`ren Batzordea edo leendakarien batza" (Consejo de Europa) irasi zanean.

Erakunde au, gaur be bizi da, eta beren zeregiña, Europa`ren erriarteko kides-tasunean politikazko lankidetasuna berotzea da.

Baiña bere araudian ez da sartzan Europa`ko Laterrien batasunik ez alkartzetik. Bere leenengo eginkizuna, demokraziaren araudia indartzea izan dalako, eta beragaz batera Laterri-arteko gizartearen eskubideak sendotu.

Gaur, Europa`ko erakunde au, guzurrezko Laterriak esaten dauskuzan gauzen aurka dago, adibidez: "euretik kanpo ez dagoela izaterik". Oraindiño esaten dauskuna: "Europa`ren Berezko Erritarentzat, ateak zabalik dagozela". Euren gogo-barruan badakielako ori dala benetako bidea Europa`ren Alkartasun osoa lortzeko eta aurrerantzean, demokraziaren bakean bizi-bizian jokatzeko.

Erakunde au sort-irasita gero, esan leike 1.949`ko urtean Europa bere zeregi-ñetan geratuta egoala, irasitako erakundeen erabakiak guztien baimenaz artu bear ziralako, eta eragozpen orrek, danak, oiñarrizko adirazpenetara eroaten ebazalako, ezer zeaztu barik, zan.

Europa noraezko bidean sartuta egoala, Frantzesia zan Monnet`tar Jean ekonomilariak (1.950`an, "Europa`ko Galtzairu (acero) ta lkatzaren (carbòn) Erki-detasunaren (C.E.C.A.) oiñarrizko egitamua idatzi eban. 1.952-1.955`eko urte bitartean bere lendakaria izan zan. Bere lan-lekua itzita Europa`ko Estatu-Batua`ren alde ekintzazko batzordera joan zan. Eta 1.978`an 90 urte bete ebazanean Europa`k omendu eban "Europa Batuaren Aita" lez), Frantzia`ren kanpo-ko ministru Robert Stxuman`eri Europa eraiki edo jasotzeko bide barri-bat adie-

razi edo erakutsi eutson. Europa mugatuzko eginkizun labor ta zeatzakaz egiteko, beti "Alkartasunezko Eginkizunean" oiñarrituta.

Frantzia`ko asmo-agertze orreik, 1.950`eko Loraila`ren 9`an "Stxuman`en Adirazteetan" eratuko dira, eta eldu, Paris`en 1.951`n Joraila`ren 18`an sinatu zan "C.E.C.A.`ren Elkargoarekin" (Tratado de la Comunidad Europea del Carbòn y del Acero), Frantzia, Alemania`ren Alkartutako Errepublika, Italia, Olanda, Belgika eta Luxenburgo`gaz.

Bera izango da tresnarik egokiena diruen aldetik Europa`ren arazo aundienak garbitzeko. Bai lkatzak meagintza, eta Altzairuak (acero) burnigintzaren-lantegi-ko salerospena antolatuta.

Ekintza orrean elburuak:

- a).– Kideen arteko bakea gogortu.
- b).– Kideen arteko diru kontua edo ekonomia bateratu, eta euren artean muga-gabeko barne merkataldi bat sortu.
- d).– Gizartearen alkartasuna berotu edo zirikatu.
- e).– Luzetara jokotuta, politikaren batasuna lortu.

Oinkada aundia benetan Europa`ren Alkartasunerako, Laterrien jabetasunetik edo aginpidetik, lege asko, danon iraspenera aldatzen ziralako.

Neurri oneik, Frantzia eta Alemania`ren arteko urbiltasunaren billa izan baziran, bide batez..., Europa`tik gudaren mamuak urruntzeko ziran.

Frantzia`k urte berean, "Europa`ko Alkartearen Babesa" (C.E.D.) eraikitako asmoa agertu eban, baiña 1.954`an uts egin eban, bere legebiltzarrak politika eta gudarako indar geiegi zala esan eta ezezkoa emon ebanlako. Eta urte oneitan "Europa`ren Mendebaleko Alkartasunagaitik (U.E.O.)" aldatu eben, baiña aube O.T.A.N.`ek menperatuta egon zan beti.

C.E.C.A.`ren ondore-onari eta politika ta gudarien-babes taldeko alkar-tearen utsegiteari begituta, laster konturatu eta gogoratu ziran, Europa barri bat sortzeko, emon bear ziran oinkadak, osotasunezko ekonomiaren arlo bidetik izan bear zirala.

1.955`ean Messina`n sinatu eben sei errien kanporako edo erriarteko-ministruak Belji`ar Spaak`tar Paul Enrri`ren lendakaritzapean batzartuta, emaitz onak emon ebazan, eta bere ondorioz, 1.957`an Epaila`ren 25`ean Erroma`ko Batzarraren eginda "Europa`ko Ekonomia`ren Alkartasuna (C.E.E.)" eta "Indar Atòmi-ko`ren Europa`ko Alkartea (E.U.R.A.T.O.M.)" sortu ziran.

Eginkizun au, Europa`ko erri guztien urbiltasunagaitik, danon arteko merkatu bat sortu daiten egin zan, eta batera, Europa`ren Alkartasuna lortzeko bideak billatzen.

Europa ori sortu zanean (C.E.C.A.), (C.E.E) eta (E.U.R.A.T.O.M.) "Seiren Europa" deituko jakon, Frantzia, Alemania, Italia, Olanda, Belgika eta Luxenburgo`ko erriak bakarrik ziralako sinatu ebenak.

Emen be argi ikusten dana, Laterriak euren agintza edo jabetasunetik, oraindiño ez ebela gura emon ezertxo be, kaizar-zaletasuna bizi-bizian egon zalako, gero ikusiko dan lez.

(IX)

1.957`tik 1.973`ra:

1.957`an Epaila`ren 25`ean, Erroma`n sinatu ziran alkargoakaz C.E.E (Europa`ko Ekonomiaren Erkidetasuna) eta E.U.R.A.T.O.M. (Europa`ko Indar Atomi-koaren Erkidetasuna) irasi ziran.

Sinatu zan C.E.E.`ren alkargoko sarreraren esaten eban: Sinatu ebenak beartuta geratzen zirala: “Europa`ren erkidetasun osobat lortzeko, eten-bako oiñarriak ezartzeko ausarti dagozela”. Olan, sinatuta geratzen zalako politikako asmoan Europa`ren erkidetasunezko burutakizuna.

Baiña egia esanda, euren arteko mugak suntsitu edo deuseztutea bakarrik lortu eben. Eta orregaitik deitu jakon “Europa`r Guztien Merkatua” (Mercado Comùn Europeo).

1.961`eko Agorrilla`n, Ingalaterra`ko leenengo ministroa C.E.E.`an sartzeko alegiñ aundietan ibili zan. Baiña Txarles De Gaull, Amerika`r eta Ruso`en gudaotsetik kanpo, “Europa`ren Laterrizko Aberri Indartsuak (Europa de las Patrias)” sortzeko atzean ibili zan, Laterriak askatasun ta nortasun aundiz indartzeko naian. Eta Ingalaterra`k Amerikarrakaz adiskidetasun aundia euki eban lez, 1.963`an De Gaull`ek ezezkoa emon eutson.

Erroma`ko alkargoan, beste garrantzizko gauza bat sinatu zan: “Danon arteko Lurgintzaren Politika” (P.A.C.). Lurraren mozkiñak askatasun osoagaz ibili dai-tezan, eta erkidetasunaren kanpotik, mozkiñaren sal-neurriari egiten eutsoen leia politikako araukaz babesteko.

P.A.C. diru arloan babesteko, erkidegoaren kutxarentzat garestiena izan zala-ko (eta gaur egun be, berrikuntza aundiak bear dabezanak), 1.962`an, Lurgintza-ren Zuzenbiderako eta Sendotasunerako edo Baikuntza sendotzeko Europa`ko Kutxa F.E.O.G.A. irasi eben.

1.965`ean, erkidetasunaren emaitzak edo garaipenak ain onak ziran lez, leenengo eta bereizgarrizko oinkada aundia emoten saiatzen dira. Batzar orreri “Nastearen edo Batasunaren Alkargoa (Tratado de Fusiòn)” esango eutsoen. Eta ortik aurrera euki ebazan erdi-purdiko iraspen politikoak, ekonomikoak, eta zaintzaren arduran, sendotu egiten dira, iraspen barriak eta egon ziranak era-barrituta geratu ziralako, adibidez: “Aolkularitzaren Batzordea, len Europa`ren Batzarra izan zanaren orde, Europa`ko Lege-Biltzarra izango zan; Zuzentasunaren Auzitegia; Eta Gizarte ta Diru-Arduradunaren Batzordea”. Erakunde orreik ortik aurrera, ez dira ibiliko bakotxa bere aldetik, euren bereiztasunean indarrak alkartu egiten dabelako. Eta ekintza orreri esango jakon “EUROPA`ko ERKIDEGOA`k (COMUNIDADES EUROPEAS)”.

1.966`an De Gaull`ek EE.UU eta U.R.S.S`en aurka Guzurrezko-Laterri-Indartsuaren babesle izan arren, sekula ez eban siñetsi Europa alkartu baten Politika arloan, eta orregaitik, Europa`ko Erkidegoa illabete osoetan geratuta euki eben “Ezar Leku Utsal” deritson larri-unegaz, azkenean Luxenburgo`ko antolabideagaz erabagi zana. Eta Ingalaterra`ri 1.963`an ezezkoa emon ba-eutson, 1.967`an Harold Wilson`eri ostera be ezezkoa emoten dautso. Itxaron egin bear zan. Frantzia`n 1.968`ko Loraillan gertatu ziranakaitik beartuta, berak 1.969`an ezar-lekuari uko egin arte, Ingalaterra, Europa`ko Erkidegokaz berbetan asi daiten.

1.968`an Uztailla`ren 1`ean, C.E.E. Erkidegotasunen arteko mugaren zerga guztiak kendu ebezan, eta kanpotik sartzan ziran saltzailleen mozkiñari aurre egiteko, erkide guztientzat bardiñ izango zan zerga-arau bat ezarrita “MUGAREN BATASUNA (Uniòn Aduanera)” lortu eben.

Irasi zan “Europa`ko Indar Atomikoaren Erkidegoak (E.U.R.A.T.O.M.)”, C.E.E. baiño nai izen aundiagokoa izan, arduran ez eban euki “Europa`ko Ekonomi Erki-detasuna`k (C.E.E.)” euki eban ainbesteko garrantzirik, atomika arloan “lanbide-ko azkera indartsu ta leiatsu” baten billa ibili ziralako. Orregaitik Erroma`ko Alkar-go garrantzizko arloan aipatzen dogunean C.E.E.`ren gaitik berba egiten da.

Eta Ingalaterra`k azken baten, bere erritarren eragozpen aundiko jazarraldiak irabazita, C.E.E`an sartzeko aurkakoak arlo aundi baten beintzat ziralako, 1.972`an eztaibadak ondorio onakaz amaitu ziran. Eta 1.973`an Edward Heath`ek "Ingalaterra, Europa`ren Erkide izateko" alkargoaren atxikitasuna edo baimena sinatu eben.

Eta 1.973`an leenengo zabalpena sortuta, Bretaña-Aundia, Irlanda eta Dina-marka`ren eraspene (adhesiò) edo baimenagaz "9`ren Europa`ko Erkidetasuna" lortuko zan.

Emen, gero-ta argiago ikusten doguzanak, iru gauza dira: a) Laterriko kaizar-zaleak alde batetik, ezergaitik ez ebela gure euren goentasunak galdu. b) Bes-tetik, berezko erritarrak, ez ebela euren eskubideko aberrietan ezarri gura, mugako zergak aundiagotuz, euren sasi-bizitza berantza joango zalako demokraziaren alde. Eta d) Baleiteke, Europa`ko Laterri guztien erabakia izan bear dala, edo geienen erabakia, orduan be, argira agertzen asi ziralako, Laterrien oro-biltzailletasuna edo erritarren beartutasunezko-erdirakotasuna, demokraziatik urrun geratzen ziralako, erritarrak gaurko lez ardura-gaberak bideratzen ebezalako, gogozan ardurabako-xautzalletasunean ezarrita.

(X)

1.973`tik 1.988`ra:

1.973`an, arrolioaren larri-aldiak, Europa`ren Laterrietan urte askotako ekonomia-aren azibide eta asmaketa onari amaiera emon eutson, lan-gabezia eta diru-antura edo inflazioa sortuz 1970`eko bigarren erdian eta 1980`ko asieran. Eta nai-ta Europa`ko erkideztaren alkartasunak utsegitezko antza artu arren, une orreitan berri-emailleak "Eurosinisgabekeria (Euroescepticismo) eta Euro-gogortasuna (Euroesclerosis) esan, egia, aurrerantza oinkada aundiak emon ziralako da.

1.975`ean "Europa`ren Batzordea", Laterriko Jaurkintzaren Lendakariak aldizka, garrantzi aundiko erabakiak artzeko batzartzen ziran astapeneko batzordeetan, iraspenduta (institucionalizado) geratu zan.

1.975`an, "Errialdearen Azkerarako Europa`ko Funtse edo Eskuarteko dirua" (F.E.D.E.R.) (Fondo Europeo de Desarrollo Regional), sortu eben. Lan-tokiak ugaritu, egitamu txikiari lagundu, lan-toki txikerraren azkera ta euren ugaritasuna berotzeko, dirua zan.

1.975`an, nai-ta 1957`an Erroma`ko alkargo edo ongunean, gizon/emakumearen lan bardiñetan zuzendu ba-ebazan egon ziran desberdintzak lan-sari bardiñak euki dagiezan, urte orretatik aurrera lanaren arlorako, lanerako-bidea eta bizibideko gorapenean bereizketarik ez daiten egon, arrera bardiñean ipini ebezan, aukera bardiñaren pozgarritasuna berotzeko.

1.979`an "Europa`ko Diruaren Bide edo Araua" sortu zan E.C.U.`ren sorraldiaz (European Currency Unit). Europa`ko Laterri ezberdiñen diruak, euren baliozko-bidean aldaketarako, lotuta geratu ziranak gora-beragoko xingola estu-baten, eunetik bi-terdikoa izango zan.

1.979`an, Europa`ren Batzarrerako, leenengo auteskundeak egin ziran, guztien-autarkiaren arauekin.

1.981`ean Grezia sartu zan Europa`ren Erkidegoan. 1.974`an gudu-militar nausitzargoaren eragozpideak kendu ebenean.

1.984`an, Altiero Espineli`k Europa`ko Lege-Biltzarrean Erroma`ko Alkargoaren ordez, alkargo barri baten egitama aurkeztu eban, batzordeak ez ebana ontzat artu. Baiña sarigarria izan zan, 1.990`ko amarkadan sortuko ziran aurre-rakuntzai buruz, alkarizketak liskarrean ipini ebazalako.

1.985`ean, Benelux`eko iru erriak, Frantzia eta Alemania`k STXENGEN`eko erabagi edo ebazpena sinatu eben. Geroago, Erkidegora urbiltzen ziran erri guz-tiak sinatu ebena. Ekin-bide orregaz, Erkidegoa`k bere gain edo jabetasunean artu ebazalako bere barruan gizakiak aske ibili daitezcan, Erkidegoko Laterrien mugak apurka apurka ezereztuta, zendotzen asi zan ametsgarri izan zan buruz-pide ori.

1.985`ean, JACQUES DELORS Europa`ko Ordezkaritzaren (Comisiòn) Len-dakaria egiten dabe, eta leenengo oinkada "Europa`ko Agiri Bakarra" (Acta Unica Europea) irastea izan zan. Delors, lan orretan 1.995`erarte egon zan.

1.986`an Europa`ko Erkidetzan Portugal eta España sartu ziran, andik aurre-ra eta beste zabalkuntza bat egin arte "12`ren Europa" esango jakon.

1.987`an Urtarrila`ren 1`ean "Europa`ko Agiri Bakarra" (Acta Unica Europea (A.U.E.)) 1.986`an sinatu zana, indar guztiagaz asi zan bere ardurazko ibilbidea beteten Europa`ren ametsak sendotuz. Andik aurrera "Europa`ren Erkidetasuna" (Comunidad Europea) esango jakonari. Urte orreitan, Erkidegotasunak ikurriñ urdiña 12 izar-oriekin bere irudi lez, eta abesti lez "Poztasunaren Ereserkia" (Himno de la Alegria) bere ikur artu ebazan.

Europa`ko Agiri Bakar orrek lendik etorten ziran iraspenen asmoak sendotu egiten dauz, adibidez: a) Europa`n merkataritza bakarraren ametsak bete daite-zan lege-arauakaz sendotu ta antolatzen dabe. b) Europa`ko politikaren ametsak be sendotu egiten dau, politikako lankidetasuna indartu egiten daualako, eta d) Europa`ko Lege-Biltzarraren zeregiñak indartzen dabezalako.

Agiri Bakarraren garrantzi aundieneko neurriak, au esate eban: Erkidegoa neurriak artuko debezala Europa`n merkataritza bakar bat egon daiten, denbora mugatu baten barruan 1.992`ko Abendua`ren 31`n amaituko dana.

Andi-nai onen asmoa 282 legezko neurri zeatzakaz antolatuta egon zan, eta beren bete bearra, errez lortu eban mugatu eben denboran, Europa`ko Erkide-tzak egizko gorputza artuta.

Emen be ikusten dogu, Europa`ko erritarren aurretik gaurko (Frantzia`ren Auteskundea) lez joaten zirala, askenez eta egin ta gero erritarrai galdetuta demokraziaren etxura apur bat artu dagian.

Eta batera ikusten doguna, Delors eta sozialisten ingurutik irarrita "Europa`ren Uritargo" baten antzeko bat lurralde aundi onen gizarteia izan daiten atzetik dabi-zela, erdira-zaletasunezkoak lagunduta.

Ez dira konturatzen, eziñezkoa dala Ludi onek baktzari jasten dauskuzan soñuak kentzea, JAINKOA`k orrekaz bialdu dauskulako bakoitzaren ordezkotza beteten. " Bizitza Bera Ez Dalako ELBURUA " .

(XI)

1.988`tik 1.992`rarte:

Lurrarteko itsasoaren inguruko erriak Iparraldeko erriak baiño azkera gitxiago-koak ziranak, Europa`ko Erkidegotasunean sartzan asi ziranetik, Erkidegoak bir-zuzendu egiten dau bere politikazko jaurkintza, ararte ekonomiaren soiltasune-

tik, gorputzak bear dauan beste soin-zatietara zabaltzen dalako Erkidegotasunaren gorputz guztiaren ots-kidetasun edo goxotasunean ezartzeko, 1.987`an Europa`ko Kidetasunaren Politika A.U.E.`gaz edo Europa`ren Agiri Bakarragaz.

1.987`an sinatu zan Europa`ko Agiri Bakarragaz, Jacques Delors`ek bultzada aundia emon eutson Ekonomi eta Diruaren Batasunari osotasunezko aurrerapean, eta onen ondorioz lantokiaren alkarteko buruzagiari emoten eutson aurre-rakuntzagaz Europa`ko langilletasunaren eskubideak orekatze-ko, "Gizartearen Eskutitza" sortu eben.

Baiña Delors`en politika guztia, Ingalaterra`ko Margaret Thatcher leen ministruaren aurkakoa izan zan. Onek Amerika`ko lendakaria izan zan Ronald Reagan`ekin "Esku-Zabal Barrien Iraultza" gaz (revoluciòn neoliberal), Laterriari ekonomiaren arloan, gizartearen babesean, ekonomiaren arloetako naaspiltzetan, sindikatu edo elkargoen indarren txikituran edo urritasunean eta zergaren laburketan, gitxiago sartzea eskatzen eutson. Gaiñera, Europa`ren Alkartasunerako beti agertu zan aurkakoa "Burdinezko-Andra" au, Europa`k eskatzen eban diruari, beti gitxiago emoten alegintzen zalako.

Burdinezko-Andra onek Brujas`en 1.988`an Irailla`ren 20`an, deritxon "Europa`ko Baltzuan" emon eban itzaldian argi ta garbi zeaztu eban bere Euro-Sinisgabekeria (Euroescepticismo), au esaten ebalako: "Laterriari sorterrien edo nazioaren izena kendu, eta alegiñak egin Europa`ko erakunde onetan indarrak batzeko, eginkizun oso txarra izango zala". "Gure Langintzako merkataritzan, ez dogulako bear arautasun barririk langintza garesteke, biguntasun gitxiagoaz eta leian gogorragoa izan daiten, guri atzeritarrak saltzen dauskun mozkiña baiño". "Bretaña Aundian, beti borrokatuko gara, Europa`ko mailla alkarganatuaren (colectivismo) edo baltzuzkoak diran (corporativismo) iritziak sartu daitezcan alegiñaren aurka. Nai-ta gizarteak euren errietan nai dauana egin, euren gauzak diralako".

Delors`en erantzuna 1.989`an Bruselas`eko toki berean etorri zan. Europa erdi eta ekialdean sortzen ziran arrigarritasunezko gertakizunakaz ikusita 1.989`ren garrantzizko urte orreitan: "Europa erdian eta ekialdean, komunismoaren arauak ezereztuteagaz". "Antziñagoko gizartearen erri-txaloak demokraziari" ikurra izan zana "1.989`an Azaroa`ren 9`an Berliñ`eko ormea botateko". "Sobiet-Alkartearen gaitz-aldia, 1.991`ean Komunnistaren gobernu edo yaurpidea ezereztu egingo ebana, eta bai-ta bere Laterrizko jaurkintzaren atalak guztiz lokatu". Eta "Yugoslavia`k urte orreitan, Lurralde Aundi zaar onetara, 1.945`tik bakean egon zana osterabe guda ekarrita". Delors`ek, berba oneik esanda aurrerantza egi eban: "Edestia lasterka eragintzen asi da, eta guk beragaz bat egin bear dogu".

1.989`ko urte orreitan Delors`en eskabidez, Europa`ko jaurkintzan agertu zan indar-gabetasuna argi ikustea eta Erkidegotasunaren orekatasuna bakarrik zala gai Europa`ren sendotasunari erantzuna emoteko ikusiz, danon Batzar batera deitu eban "Ekonomi eta Diruaren Batasunezko" gaiaren gora-beran azkenengo erabakia artzeko.

Erabaki au artzeko osterabe Frantzia ta Alemania izan ziran giltzak, Helmut Kolt eta Francois Mitterand`ek au esanda: "Amabi`ren Europa Politikoa eraikitze-ko, laster-eragiñeko bidean sartzea erabagitzen dogu". "Gogoratzen garalako, Laterrien osotasunezko artu-emon guztiak Europa`ko Erkidegoan eraz aldatzeko eta bear dauan tresneriakaz apaintzeko au dala une egokia".

Maastrix`en 1.991`n Abendua`ko 9-10`ean, on-artu eta baietza emon jakon Europa`ren Batasunezko Alkargoari. Andik aurrera Maastrix`eko Elkargo lez ezagutuko zana.

1.992`ko Otsailla`ren 7`an sinatu eta bideko lanean asi zan Alkargoa. Nai-ta Europa`ko Erkidego Batasun orrek (T.U.E.) Laterri guztien onspena artu orduko urte bat baiño geiago igaro.

Europa`ko Erkidegotasunaren Batasun au, bere aurrerabidean, Aberritarren artean zan? Laterritarren artean zan? (Or dago betiko zalantza) erkidetasun oso bat lortzen dau, politikan be zer-ikusi aundiagoa artuta, bere egitamuaren antolakuntza iru oiñarrietan ezarrita: a) Erkidego arloa deitzen jakonari, bere gizarte eta ekonomiaren oiñarritik, Ekonomi ta Diruaren Batasunezko alkartasunetik Ekonomia ta Diruaren Batasunera eltzen dana. Emen: "merkataritza-bakarra eta ekonomi ta diruaren batasuna batzen dira (P.A.C.). b) Danok ziurtasunezko babe-sa, erriarteko politikaren bidez (P.E.S.C.). Eta d) Barruko gauzak eta Legearen zuzenbideko lankidetasunean (J.A.I.).

Guzti au marratuta: a) Oiñarrizko Eskubideetan eta Askatasunezko Lotsagizunean. Eta b) Kidetasunarteko, Aberritasunaren Bardintasunezko Lotsagizunean.

1.995`an iru urte geroago: Suezia, Austria ta Finlandia sartuko dira Erkidegoan. Ama bost`en Europa`n, esango jakonari.

(XII)

1.992`tik 2.000`rarte:

1.992`an Europa`ren erkiegoko Batasunaren (T.U.E.) bidetik, Europa`ko gizartearen onspena artuta, oinkada aundiak emon ziran aurrerantza. Baiña Europa`ren Erkidetasunerako jakin daigun zelango atsegintasuna asi zan eragintzen, zeintzuk erriak Erkidegotasunari aurkeztu jakozan euren kide-naien eskaerak azalduz: Noruega`k, Erkidegoan sartzeko eskaerak egin da gero, 1.972`ko Irailla`n eta 1.995`an ezezkoa emon eutson Erkidegoari, errien eritzia artu ta gero; Turkia`k, 1989`an Joraila`ren 14`an; Txipre`k 1.990`an Uztaila`ren 31`n; Malta`k, 1.990`an Uztaila`ren 16`an; Ungria`k, 1.994`an Epaila`ren 3`n; Polonia`k, 1994`an Joraila`ren 5`ean; Rumania`k, Bagilla`ren 22`an; Eslobakia`k, 1.995`ean Bagilla`ren 27`an; Letonia`k, 1995`an Urrilla`ren 13`an; Estonia`k, 1995`ean Azaroa`ren 24`an; Lituania`k, 1.995`ean Abendua`ren 8`an; Bulgaria`k, 1.995`ean Abendua`ren 14`an; Txekia`ko Errepublikak`k, 1.996`an Urtarrilla`ren 17`an; Eta Eslobenia`k, 1.996`an bagilla`ren 10`ean.

Batera, Erkidego`arentzako beste oinkada aundi bat, Ekonomia eta Diruaren Batasuna (U.E.M.) sortzea zan EUROA`ren izenagaz.

EUROA`ren Asmakizuna 1.990`an asi zan eta 1.993`ko Abendua`ren 31`n amaitu, diru bakarra izan daiten, on-artzen eben erriarteetan.

Erri-kideak, 1.994`ko Urtarrilla`ren 1`etik 1.999`ko Urtarrilla`ren 1`e- rarte, burutakizun batzuk lortzeko, adibidez: "Diruen antura edo lflazioaren laburpena edo murrizketa, % ko 1`5`tik gora igon ezin ebana; Euneko epe-luzearen irabazteetan, 100`tik ezin ebana izan 2 baiño geiago; Erri-zorrak (deuda pública), erriaren ondoren guztiko (P.N.B.) 100`ko 60`tik gora ez ebana izan bear; Erriaren sartu-urteneko diruaren agirian (deficit público) erriaren ondare guztiko (P.N.B.) 100`tik 3 baiño geiago ezin ebana izan; Diruaren ordezeko aldaketan gora-beragoko eztaibadak, urte bian gitxendiz baretuta egon bear ziranak; Eta Laterri bakoitzean guztienak diran diru-utsaren ardurak zaintzeko. Antolatu edo eratu bear eben euren ekonomiaren politikak, "Itxaropeneko Irizpideakaz (criterios de con-

fianza)” izenduta, diruaren ibilbide ori arteko sinismenean asteko. Eta lortzen eben erriak 3`n maillara igoteko al ziran.

1.995`an Epailla`ren 26`an Stxengen`eko batzarra egin zan, eta bere Alkargoan: “Gizartearen Alkargoa (acuerdo social); Erkidegoko Gizartearen Eskubideko eskutitza (Gizartearen Eskutitza esango jakona); Aurrez ikustean, Laterriak oiñarrizko eskubideak oinkatu egiten dabezenean zigorraren politikak ezarri; Bereizkerietan ez ibiltzeko Oiñarriak (principio de no discriminaciòn) eta Danok Aukera bardiñean ezartzea; Gizon/Emakumeen artean bardintasuna; Gizartea Erkidegotik aske ibiltea; Erkidegoan, Apurka eta eten barik, Askatasunezko Zabaldegiak (espacios de libertad), Ziurtasunaren Babesa (de seguridad) eta Zuzenbidetasunaren (y de justicia) arloak onartu ziran.

Gero, 1.995`ko Abenduan Madrillen, Europa`ko Kontseillua batzartu zan, diru orreri EURO`en izena ipinteko.

1.995`eko urte orreitan, beste iru erri sartu ziran Erkidegoan: Suezia, Austria eta Finlandia. Ortik aurrera “Ama-bost`en Erkidegoa” esango jako.

1.996`an Epailla`ren 29`an Turiñ`en erriarteko agintariak batzartuta Amsterdam`en ostera be batzartzeko erabagia artu eben.

Batzar onetan, politikarako beste arlo edo soil-bat irasi zan erriarteko politikan ibili bear ebana danon babeserako (Politika Exterior y de Seguridad Comùn P.E.S.C.), eta leenengo izendatu ebena Solana`tar Jabier izan zan, aurerantzean Europa`ren Erkidegoko leenengo “Sr. P.E.S.C.” izango zana.

1.997`an Bagilla`ren 16-17`an, Amsterdam`en Erkidegoko 15 errien leen ministruak batzartuta “Amsterdam`eko Alkartea (tratado)” lortuko eben, 1.997`an Urrilla`ren 2`an danak sinatuko ebena eta bere ibilbidea 1999`an Loraila`ren 1`ean asiko zan, bere onartua ta bigarren illeko leenengo egunean askeneko kidea sinatuta ondoren.

Europa`ko Erkidegoaren Batzarrak, Amsterdam`eko Alkargoan, Legezko arloan ez eban iñungo aldaketarik egin, eurakaz indartuz gain, bat egin ebalako.

1.998`an Europa`ko Batzarra Kolonian batuta: “Oiñarrizko Eskubidearen Eskutitza” onartu ta idatzi eben, Erroma`n 1.950`ean irasi zan “Europa`ko Gizartearen Eskubideak (C.E.D.H.)” erkidegotu edo sendotu egingo ebazana.

Alkargo orren 6.2. lege-gaian au diño: “Erkidegoaren eskubideak lotsagizun aundiz artuko dabezala”, 1.950`an Azaro`ko 4`an Erroma`ko alkargoan “Europa`ko Gizartearen Oiñarrizko Eskubideak” batzen diran lez, Erkidegoko kideen eskubide orokor bezala.

1.999`an Urtarrilla`ren 1`ean Euro`a ibilbidean ipini zanetik “Europa`ko Diru-Etxea” (B.C.E.) be asi zan Euro`aren zeregiñetan, eta “Euro`aren Ingurua” (zona Euro) beteten eban amaika erriak: Portugal, Italia, Beljika, España, Beeko Erriak, Luxenburgo, Frantzia, Alemania, Austria, Irlanda, eta Finlandia ziran. Eta Euro`tik kanpo geratu ziranak: Grezia, Bretaiña Aundia, Dinamarka eta Suezia. Euroagaz, jaurkintzaren arlo guztiak indartuta geratu ziran.

(XIII)

2.000`tik 2.004`ra:

2.000`an Niza`n egin zan Europa`ko Batzar Nagusian, kide izateko itxaroten egon ziran erriari Erkidegasunaren arauak bete ta gero, toki-egunak ipini jakozan, eta 2.000`ko Loraila`n: Txipre, Eslobenia, Eslobakia, Estonia, Lituania, Ungria,

Malta, Polonia, eta Txekia`ko Errepublika Erkidegoaren kidetasunean sartu ziran. Andik aurrera “25`en Europa” esango jako. Rumania eta Bulgaria 2.007`an sartuko dira, eta Turkia`k Erkidegoaren arauak bete egiten dauzanean.

2.001`eko Otsailla`n Niza`ko Alkargoak, bere iraspeneko erakundeak antolatzen dauz, erkide barriak egokitzeko.

2.001`eko urtea ez zan amaitu, Europa`ko Batzarrak “Laeken`eko Azalpen edo Adiraztea” onartu ta baieztu ebanean. Au esaten ebanak: “50 urte bere jaiotza-eskeroztik, Erkidegoa arrotasunezko sare-arte baten atzera begitu ezinik aurkitzen da, bere bizitzaren iraunkorrezko (inflexiòn) unetxo ederrenean. Bertan dago “Europa`ren Batasuna”. Erkidegoa, une onetan aukera barri baten dago, Europa`ren erditik eta Ekialdetik beste amar laterri barriekaz Erkidegoa sendotzeko, bere edestiaren zorigaitzeko gertakizun baltzagoari guztiz amaiera emoteko: Mundu`ko bigarren guda nagusia, eta bere ondorioz gizonak Europa`ren guzurrezko zatiketa eginda. Askenez, Europa`ko gizartearen odol-ixurtze barik sendi aundi bat izateko bidean dago. Benetako aldaketa, eta orain berrogeta amar urte baiño, beste aurkezpen barri batzuk bear dauzana, leenengo sei erriak aurrerakuntza au asi ebenetik bear ebezanak baiño”.

2.002`ko Urtarrilla`n Europa`ko diru barria (euro) bere ordezkotzaren ibilbidean asten da, nai-ta Suezia, Bretaiña Aundia eta Dinamarka`k bein-beiñeko (provisional) ezezkoa emon une orretan.

2.003`ko Bagilla`n, Aginte-Batzarrak bere lanak idazketa bat aurkeztuta amaitzen dauz: “Europa`rentzako Jaurgolege (constitucional) egiune edo alkargoaren egitaraua”. Europa, Batasunezko Politikan mugatzeko asmo-legeak ziranak. Eta bere bigarren zatia: “Batasunaren Eskubideko Oiñarriaren Eskutitzagaz” eginda dagoena. Niza`n “Europa`ko Batzarrak” ots-aundiz aldarrikatu ebena, eta Batasuna sendotzen daben eskubideak, askatasunak eta sorburuak errol-dabal aundi baten batu egiten dauzana.

Egitaraua, Salonika`ko batzarrean aurkezten jako Europa`ko Batzarrari.

2.003`ko Irailla`n, Erkidegoaren Batzarrak “Gobernu-Arteko Izketaldi (C.I.G.)” bat egitera deitzen dau. Izketaldi (conferencia. “Alan esaten jakon Europa`ren batzarrari”) orrein zabal-aldia, Erroma`n 2.003`an Urrilla`ren 4`an egin zan, Laterri edo Gobernuko nagusiak batzartuta. Baiña, egitamu (proyecto) orrek zoritxarez uts egin eban. Orregaitik gaur be izka-mizkan irauten dau.

1.995`an Epailla`ren 26`an Stxengen (Schengen) aipatu dodan lez, esan bear dot zer dan batzar ori.

Stxengenland, Alemania, Frantzia, Italia, Beljika, Luxenburgo eta Olanda ingurutzen dauan lurraldeari emon jakon deitura da. Batzar batzuen ondorioz, danon edo kide diranentzako zabal-dia izateko erabagi ori artu ebelako. Eta beren elburuak: erri orrein arteko mugak ezereztutea; eskiertasun edo ziurtasunaren babes-a; beste errietatik datozenen antolamendua; eta euren erritarrak lurralde orreit-an aske ibiltea.

1.984`an Uztailla`ko erabagiak dira onein asierak, siñalari Alemania ta Frantzia bakarrik izanda. Gero, 1.985`an Benelux`eko iru erriak, 1.990`an Italia, 1.991`n Portugal eta España, 1.992`an Grezia, 1.995`ean Austria, 1.996`an Dinamarka, Suezia ta Finlandia, eta Islandia ta Noruega.

Orregaitik, gaur Stxengen`eko lurraldea beteten dauanak: Alemania, Austria, Beljika, Dinamarka, España, Finlandia, Frantzia, Grezia, Olanda, Islandia, Italia, Luxenburgo, Noruega, Portugal eta Suezia dira.

A ta guzti, Europa`ren Erkidegoko edozein Laterri biurtu leike Stxengen`eko lurraldearen kide.

Gaur, goian aipatu dodazan errien artean neurri oneik erabiltzen dira: a) Erki-degoaren muga barruan, kide diran erritarrentzat, ikerraldialk (control) ezereztutea. b) Egazkin-zelaietan (aerodromo) eta bere ezarkietan (aeropuerto) Stxen-gen`eko arauak ezarri. d) Mugaren kanpo aldetik ikerraldiak egin, muga orreik ziurtasunaren babesean zaindu daitezkan. e) Politika bat eukitea, baimenaren arloan. e) Kideen artean Lo-bedar`en eta gogoan irudizko ametsak egiten dauan mozkiñai aurre egin. f) Iges dabizenekaz ardura. g) Eta errien-arteko epaika-ritza, eskaeraren egiketak beteteko.

Gaurko egunetan zori-txarrez, Europa`ko Erkidegoa bere larri-aldi aundie-nean sartuta dago: España`ren Laterriko auteskundeetan autesle oso gitxi egon-da, larri larri izabazi eben (Euskalerrian baietza emon jakon). Frantzia autesle asko egonda ezetza emon eutson. Olanda`n. Inlaterra`k, zer gertatu dan ikusi-ta, bada ez pada eta eguna ipini barik auteskundeak atzerau dauz.

Euskalerrria beti egon da Europa`rekiñ, bestela begitu asieratik emon dodazan aurreak eta gogoratu 1.933`ko Aberri-Eguna "Euskadi-Europa" 50.000 gizon emakumetik gora batu ebazana.

(XIV)

ONDORIOA`ren SARRERA:

Gogamen (concepto) edo gorputz guztien antzera, politikako arazoaren aurre-rapen guztietan, beti azterkatu bear dogu bizkar-azurreko muiñetatik urtetan daben kirioen (nervios) bidetik, buruko aginduak gorputz guztitik zentzuz bana-zen ba dira jakiteko.

Beste gauza bat egitekotan, ikerraldia ondoriotik astea da eta ez sorburuko edo asi bear dan lekutik.

Baiña, guretzat esan leike, jolasketa orreik maitetasunezkoak dirala, asken baten, denbora-emeteko ganora-gabe baiño ez diranak.

Orregaitik, gure erabakiak geienetan, azken-gaizto baten amaitzen dira; ike-rraldiak Norkerien Arroputz; Buru-zaleko nerekoian; Guzurrean eta Ardurabako-zaletasunean erabiltzen doguzelako.

Esan leike, maite dogula lokazti ori.

Mundu-Fisiko onetan, nai-ta nai-ez bere bereiztasun txikienetatik asi-ta, bereiztasunezko gogai (concepto) edo gorputzara eltzen dira gauza guztiak, artean gero ondo antolatzeke.

Orregaitik, gizon/emakumeengandik asi-ta, sendiko-etxea, auzune, erri, lurral-de ta aberriak, danak berezko bereiztasun orreitan osotzen dira.

Mundu onek daukan legea da, eta iñork ezin aldatuz gaiñ, ez da nor ! bere burukerietan jolasteko, danon-arteko eta gai onen legeak bear dauan lotsagizu-na (respeto) apurtzen dogulako.

Mundu onen edestian, askok jolastu dabe norkerizko bidetik, eta buruetan orregaitik agertzen gara guztiz korapillotuta.

Mundu onen bizitza ez da "ELBURUA" ordezkatzeko bakarrik etorri garalako.

Orregaitik bialtzen dauskuz bere gaztigu edo mezu-keiñuak: Txarto antolatuta itsasoak ustu egiten doguzanean, lurra urak ta aizeak zikindu eta gure arteko lotsagizuna galtzen dogunean. Dan guztiak oreka galtzen daualako.

Berezkotasun onetan Lotsagizuna edesti guztian, txarto antolatu dogulako beren mezu-keiñuari jamon egin gabe, larritasunezko naaste baten agertzen

gara, bear-bearrezko dana zeaztasunez zuzentzea, danok, gure arimetan daukagun ordezkotzaren premiña orekan sartzea gura ba-dogu.

Gaurko iraultzaren ardura, premiñak bultzatuta, esangura dau: "DEMO-KRAZIA" ren edo ORDEZKOTZA" ren bidean sartzea gura dogula.

Esker aundiak emon bear doguz, arrazoizko zentzu baten egiteko erabakia artu zalako, "AU DA MUNDU ONETAN, EGINGO DAN IRAULTZARIK AUNDIENA", al izaten ba-dogu.

EUROPA`ko ERKIDEGOA`ren EDESTIAN:"EKANDUZKO EGINKIZUNA?

Asieratik ikusten dogu, errien gizarteak (Euskaldunak batez-be), Kristau erakundeak eta bai-ta Laterrien agintariak (nai gitxi izan dabe), txarto ikusten ebela erabiltzen zan ekanduzko antolamendua edo oiturazko arloa, indarkerizko bide-tik egiten ziralako gauza guztiak.

XVIII-XIX`n gizaldietan, ia agintari guztiak jakin eben zeozter egin bear zala, ainbeste borrokatik eta larrialditik aurrerakuntza babesteko eta Europa`ko gizartea aukera-on baten ezartzeko.

Baiña, merkataritzazko bidetik aleginduta, berezko erriak eragospen andikoak ziralako muga-zergaren bidetik dirua errez irabazteko eta euki ebezan aundikerizko ametsak laster bete daitezcan, berezko errien gaiñetik eta indarkeriz, Laterriak sortu eta ezarri ebezan. Egoera aldatuz, baiña lengo lez berezkotasuna oinpetuta.

Europa`ren 1.914-1.918`ko guda nagusiaren ostetik (alango basatikerien ostetik zentzuzko arrazoiaren egarria berez bizkortzen dalako), beste aukera barri bat euki eben demokraziaren alde jokatzeko eta berezko erriak euren askatasun edo jabetasunezko ordezkotzan kokatzeko, bear ziran erakundeak irasita (N.E.I.) eta nor beren ardurazko erri-jaurkintzak lortzeko.

Orregaitik, ondo ikertuz gain obeto adi-erazita esate eben: "Kristau asmakizunezko alderdi demokratak, ondo ikusten ebezala Laterrien jabetasunezko eta bearrezko erabakiak, baiña bere luzapenean ez dagoela aurrerakuntz demokratikorik". "Laterrien erabagiko erakusletasuna, naziñoaren indar bizi guztiak, landemokratiko ekintza baten bearrean ipintzea dalako". "Jabetasuna, politikako antolamenduetan ezarri bear dalako, eta ez bizibideko erritarren eskuetan".

Gero, 1.931`n Paris`eko batzarrean agertu ziran zalantza orreik: "Europa`n nortzuk izango ete ziran leenengo, Berezko-Erriak, ala Laterrien arteko merkataritzaren erreztasunerako apaintzen ziran sal-erosketako diruak.

Bigarrenak tentaldi geiago egiten eutsen, eta orregaitik aberria`ren itza mugaketa barik geratu zan: "Erri batzuetan barkatzen ez dauan aber-zaletasunaren itzartzeagaitik minduta". Nori aipatuta esandako abertzaletasun ori? Laterriak aberriak dira... ala egoerak?

Argi dago, edesti guztitik etorten zan norkerizko sasi-ameskeriai, orduan goiko maillan egon ziranak ebatuta alegiñ bardiñetan jarraitu gura ebela. Demokrata zaleak aurrera egin da.

1.932`an Kolonia`n egin zan Europa`ko Kristau-Demokraten azkeneko batzarra.

Ez zan arritzekoa, Alemania`n Hitler`ek zelako bideak asmatzen asi zan ikusita.

1.933`an Euskaldunak Donosti`n Aberri-Eguna ospatu eben "EUSKADI-EUROPA`ren" izenagaz. Eusko Alderdi Jeltzalearen aldetik Agirre`tar Jose Antonio eta Monzon ziralako izlari; Katalunya Batasun Demokratiko aldetik Karrasko eta Formigera`tar Manuel; eta Galegista Alderditik Otero`tar Ramon.

Eta konturatu gaitez, orduko aberri-demokratikoaren zaletasunagaz kontuan euki 50.000 kideko baiño geiago egon zirala.

Europa`ko aber-zaletasun demokratikoa aurrerantza joanda, Euskalduna onartua izan da beti sortzen ziran erakundeetan, oorezko deiak eukinda.

1.933`an Hitler Hindenburg`ek kantziller egin eban, eta 1.934`an Hindenburg il zanean Hitler 3`n Reitz`eko Führer egin eben.

Ortik aurrera, judu`tarren aurka asi-ta, 1.936`an Renania gudalozteagaz menperatuta, Mussolini`gaz batera Franko`ri lagundu eutson Espaiña`ko lurraldea menperatu dagian, Europa`ko berezkotasun guztia euren fazismo agindutara menperatzeko naian.

Kristau Demokrazia`k aurrera egin eban, eta 1.944`an Abenduko batzarrean, Euskaldunak oorezko deia euki eben.

Bai 1.946`an egin eben guda osteko leenengo batzarrean, Euskaldunak adiskidetasun aundia eukinda Luiji Sturzo, taldearen idazkari nagusiaz eta De Gasperi errepublika`ko Lendakariagaz.

EUROPA`ko ERKIDETASUNA`ren SARRERA:

Europa`ren ondarena ikusita, Munduko agintari guztiak ikaratuta geratu ziran, eta damuak eraginda, ekanbidezko (moralmente.- segun las reglas morales) antolamenduetatik asi ziran Europa ta Mundua oiñarritzen, batez-be Amerikarrak, berba oneik esanda: "Amerika`ko Laterri Batuen aldetik, alegiñ aundiak egingo dabezala, gaur Europa ta Asia`ko erriak ondaren edo porroka aldiaren eta ekonomi aldetik kolokan dagozenai laguntzeko". "Guda ez dalako amaitzen Mundu onen erritarrak ostera be Jan eta Jantzi zentzuz egin arte, etorkizunaren itxaropenean sinisteko".

Geiago be esan eben: "Gizartearen eskubide ta iraspen-demokratikoak askatasunezko azkeran babestu daitez; Salerosle arlo politikoa esku-zabalekoa izan dadin; Errien-Alkartasunezko-Erakundeen (O.N.U.) jabetasuna indartu daiten". Eta: "Menperatzaileen aurka borrokan dabizen Nortasunezko-Erriak, euren ta daukiezan iraspenaren askatasunak babesteko, nai barruko eginkizunean bearrezko gauzak edo kanpokoak izan, Amerikarren laguntza artzeko, muga-gabeko edo guzizko leentasuna eukingo dabela".

Benetako lanean asita, bereala antolatzen asi ziran nortasunezko gizarte eta errien eskubideak, Paris`en 1.948`ko Abendua`ren 10`ean Erri Batuen orokorrezko Batzarrean (O.N.U.) baietza emon da.

Mundu onetan itxaropen aundiak sortu ziran, danak gogoratzen ebelako menperatzailetasunaren amaiera izango zala. Baiña Errusiagaz oillaskoaren gangarra jantzi ta gorrituta, Amerikarren aurka nor-geiagoka asi ziran guda-otsarekin. Laterrietako Fazizmoa, nai ezkerraldekoa nai eskomakoa izan, lengo-lez geratuta.

EUROPA`ren ERKIDEGOA:

Europa batzangotzeko 1.923`an sortu eta 1.926`an Europa guztirako Biena`n egin zan batzarretik datorren gauza da (movimiento Pan-Europeo).

Beren eragille zan Koudenobe-Karlegi`tar Ritxard kondeak esaten eban: "Europa`k ez eukala politikaren burutasunean ezerezko izaerarik" eta antolakuntzagabeko era orreitan aurrera begitzean, borroka latzak baiño ez zirala ikusten.

“Europa`ren irtenbide bakarra: “Bere barruan dagozan erri guztien bategite edo alkartzearen bidetik egoala”.

Baiña guda ostetik, nai-ta gogo ederrenak euki, azken baten fazizta ta demokrataren arteko leian, edo laterrizko jaurgoz-zaletarren eta berezkota- sunezko demokrataren arteko leian geratu da, sasi-menperatzaille orreik ezergaitik be ez daualako entzun gura, berezko erri ta erritarren nortasunezko eskubideagaitik ezer.

Orregaitik, batzar guztietan euki dabezan borondate onak, diru arloetan bakarrik adostuta geratu dira beti.

Eragozpide orreik bakarrik izan ba-ziran, ikuspegi argi ta zabala eukingo gendun. Baiña eskoitiarren aurka jaiota, eurak esaten dagoen lez: “Sozialismoa gizartearen eskubide zaintzaleak dirala”. Erantzun erreza daukie esan oneik: “BEREZKOTASUNAREN AURRETIK, ERRIARTEKOAREN ZAINTZALEAK IZAN EZ BA ZIRAN GAIÑ, LATERRIEN JAURGO-ZALE, EZ BA-ZIRAN”.

Fazista eta ezkertiarak, erritarrak kontuan euki gabe beti lez, aurrera eroan gura dabez batzangotasunezko egitarau oneik, gizaren eskubideak guztiz ezeztuta, erritarak Europa`ko uritar`en (ciudadanos) antzera geratu gaitez, bereiztasunak emoten daskun nortasunik gabe. Baiña Europa`ko gizartea ez dau XVIII-XIX`ko gizaldietan kokatuta XXI`ean baiño, eta asi dira agintariak ezezkoa emoten, jakin dagian gizartearen eskubideak, diruarenak baiño ariñago dagozela.

Ez da bide erreza, agintari askok jaurkintzaren aurkietara igoten dabenean, arro-uskeriak bultzatuta bereala gogoratzen diralako: “Lengo-lez gaur-be” euren naiara eroan leikezala berezko erritarren jaurkintza, eta orain konturatu dira ez dala olan, Frantzia`n, Olanda`n, eta Espaiña`n ta Ingalterra`n? ezezkoa emon dautsoelako.

Gaurko Laterrien erdirakoi-zaletasunean, danon ardurak bere eskuetan batuta, erritarrak arduragabeen geratzen dira. Eta gaiñera, pozik jauzika edo saltoka ibili gaitez, xautzailletasunezko egitarau onekaz, bonba-eraso bat lez, ito egiten gaitue.

Baiña..., Mundu fisiko onek bere legeak eukinda, gogoan artzen ez ba-doguz, arduragabeko eta xautzailletasunezko bizi baten kokatzen gaitu, daukaguzan arimak bere zentzunezko oiñarrian, zorotasunean agertuta.

Gaurko Mundu onetan, ekintza orrekaitik ankaz gora agertzen gara, oiñak lurrean ezarri ezinik.

Gogamen (concepto) bat, bere elburuko ardura aundian ezartzeko, ez da edozein ekintzagaz lortzen, berak bear dauzan gauzak bata bestien gaiñean ondo ezarrita egokitzea eskatzen dualako.

Europa`ko gizartean gitxiago, demokrazizko lege baten baktzari berea lotsagizun aundiz emon bear jakolako.

Gero etorten dira, erritarren borondatezko baimenakaz alkargoko batzangotasun orreik, bakeak iraun dagiezan lotsagizunezko zentzu aundi baten.

Europa`k, orma aundi baten aurka lez, bere burua beti apurtzen dau erri ta gizartearen eskubideak aztertu bear dauzanean, eta katu erre-bat bezala alde egiten dau arazo orreititik.

Baiña, gizartearen eskubideak egunen baten edo nozedonoz esku artean artu bearrean dago, Europa zentzuz ta ondo oiñarrituta, ezarrita, geratu daiten merkataritzaren ta ekonomiaren gaiñetik.

Eta agertu diralako denbora orreik, begitu Espaiñara adibidez, gaurko egunetan faziztak zelako amorrarenduagaz dabizen, eurak edestitik ekarten dabezan sasi-aundikerizko dogma-arauak apurtzen diralako.

Europa ez dago gizartearen eskubideko iraultz onetan bakarrik sartuta, Mundu osoaren iraultza dalako, baiña Europa`ri dagokio, bera dalako jakintzan Mundu onen izarrik aundiena.

EUSKALERRIA`n:

Euskalerrriak, Mundu ta Europa`ren arazo bardiñak daukaz, nai era-bateko edo bestekoak izan, gizarteko eskubidearen arazoak diralako zalantzazko jokuan dabizenak, demokrazizko antolamendu-on baten egokituarte.

Eta Europa onetan, bera zaarrena izatez gaiñ "JAUNGOIKO ata LEGE-ZAARREKO" demokrazian oiñarrituta, bere burua sekula ez dau morroipetu askatasunaren egarrrian. Eta askatasunaren arloan izar aundienetarikoa dalako, gogoratu, berak! daukazela etsairik aundienak, edesti guztian bizi-biziko borrokan gabizelako.

Sozialistak, gizarteko eskubidearen babesle, erdira-zale menperatzai- llearen aurka jaio ziran, baiña menperatzaillaren maillara igonda borrokatzeko, berezkotasunetik kanpo geratu dira, gizartearen nortasunak kontuan euki gabe eta zentzuzko batzuk bezala euren naikerira erabiltzen.

Ekiñaldi orreik, erri-gizartearen gogapenetan naazketak eragitzen dauz, argibide asko illunetan geratzen diranean, eskubideak oiñarrituta bear diran lekutik, nortasunik gabe beste mailla baten kokatzen dabezelako.

Begitu gure errian non zabaltzen dan kaltezko arloa, gero politikoak sartzen dautsoen amurrugaz garaipenak lortzeko, berezkotasunezkoak etsai biurtuta. Edestitik erdira-zale menperatzaillak egin ebenaren antzera.

Nai-ta bata ta bestea, gizartearen eskubidetik kanpo geratu dira, eta ori da guk aldebatetik etxeko senditarri erakutsi bear dautseguna, demokraziaren indarrak batzeko.

Europa gaur-be (2.005`an Dagonilla`en 20`an) barriro zalaparta edo egoera-gaizto baten jauzi da, bere barruan daukazan Laterri-bidetik batzangotzen asi dalako, Laterriai oraiñarte daukiezan jaurpideko eskubideetatik kenduta Europa`ren jaurkintza indartzeko.

Or! agertzen da korapilloa, berezko erri-gizartea nortasunik gabe geratzen dalako; Laterri-menperatzaillaren egoerak izanez gaiñ, eginda daukiezan aberri-asmoak ezereztu egiten diralako; Katolikotasunezko asmakizuna suntsitu egiten dalako; Eta merkatarriak askatasun osoa gura daualako. Nai-ta Euskalerrriak baietza emon arren, Europa bere nortasunean Alkargotzeko ori dala egokitasunezko bidea erakutsiz, Frantzia ta Olandako erritarrak ezetza emonda eta Italia`rrek ostera be euren Lira`ra itzuli bear dirala esanez, Europa`ko giza-garai onek argi erakusten dau guztiz korapillotuta dagoela: "Demokraziara zabaltzen asten garanean, iñork ez dakien beartuta dagozan edozein lekutik irringaren (crujir) garriak asten diralako".

Gorago esan dogun lez: "Bizi au ez dala Elburua" egi argiari, gaiñeratu egin bear dautzagu: "Denbora edo Garai guztiaren izatasunak Bardiñak dirala" nai-ta atomozko lergaietan, izarbel-arteko egazkiñetan eta gure bizitza ezereztuteko ta erreztasunerako ainbesteko aurrerakuntza egin. Beti izango dala: "Guk askatasun guztiagaz, gizarte artean eta gauzakaz egunero antolakuntzazko arduran ibili bear dogun Ekanduzko Lotsagizuna" orreik diralako gure eskubidearen egin-bearrak.

Bizi au gogorra dalako, batzuk esaten dabe JANGOIKO`rik ez dagoala; Beste batzuk BERE izenean dabiltz ainbeste zentzungabeko gauza egin eta berezta-

sunaren garbitasuna zikindu gurean euren onurarako; Ainbeste bartolara; Danak BERA`k ipinita daukazan LEGEA`ri jamon egin gabe edo norberen onurari bakarrik begituta; Eta berezkotasunaren sinismendunak guzti-orrean ostikoak eroaten, eta asko dira, bereztasunak etsai asko daukazelako orren artean.

Egia da JAINKOA dagoala eta biotz zabala daukala, guri egunero zuzentzeko aukera barriak emonez gain, aibeste eraman onekoa dala gulako pisti-zorriaren naikeriak eramateko.

Berezkoa dan Euskalerrria eta beren era-bereko erriak, etsai asko daukiez xautzailletasunezko bizi baten kokatuta gagozelako, eta ez dira gitxi gai au jan gurean dabizenak euren gozamen edo atsegintasunerako.

Euskalerrriak au da mai gainean daukana, eta Mundu ta Europa`ko arazoa izanda, berak bakarrik ezer egin ezin dautsona, ganorabako arrokerietan ibili gaitazan.

Eta guzti au jakinda..., eskuma-ezker-erdiko norkerizko alderdikierietan ibiliko-gara ba?

Euskalerrriko seme ta kideak argi, apal eta eten-barik, zuurtasun guztiagaz jokatu bear dogu EUSKADI`ren ELBURUA`ri BEGIRA.

Euskalerrriak bere ASKATASUNEZKO NORTASUNA zaindu ta sendotu egin bear dau daukazan indar guztiakaz, DEMOKRAZIA AUNDI BATEN JAINKOA`ri begira eginda dagoelako. Eta itxaropentsu agertu, Europa`ren gaurko gizartea DEMOKRAZIA`ren EGARRI dalako.

“EUSKADI, EUROPA`n BERE IZAR AUNDIENETARIKO BAT DA”.

**ATUTXA`tar PAUL
ZORNOTZA`n 2.005**

EUSKALGINTZA 2005erako EGITASMOA JARDUERAK

Aurkibidea

1. Gure istoria (Laburpena)
2. Urteko jardueren azalpena
3. Jardueren azalpen zeatza
4. Euskerazaintza´ko gaur egungo idazleak
5. Okerrak zuzentzen
6. Kontularitza

1.1 Elkartearen sortzailleak

On Manuel Lekuona-ren bidetik

Agirre Mª Dolores
Akesolo Lino
Arostegi Luis
Arrinda Anes
Arzelus Amale
Azurtza Joxe Joakin
Barandiaran Gaizka
Elosegi Jesus
Gaztañaga Jesus
Jakajortajarena Txomin
Kerejeta Jaime
Latiegi Bixente
Olazar Martin
Onaindia Alberto
Onaindia Santi
Oñatibia Dionisio “Dunixi”
Oñatibia Jon
Oñatibia Manu
Orbegozo Joxe Agustin
Puxana Pedro
Solozabal Paulin
Sukia Angel
Urruzola Estanis “Uxola”
Zatarain Anborsi
Zubikarai Augustin
Zubiri Iñaki

1.2 1968an Arantzazun batuari buruzko erabakiak artu zirenean, Kardaberaz Jakintza Bazkunako bazkideek ez genuen onartu joera berria. Eta ondorioz Euskerazaintza Euskeraren Erri- Akademia sortu genuen, ordurarteko bideari eustsi naiean. Ori nola?:

Bada, Arantzazuko erabakietan, batuaren oñarritzat, lapurtera zaarra aukeratu zuten, euskal literatura zaarrean, geien erabilia izan zelako.

Gure ustez, berriz, euskera batua, bizi-bizirik dauden euskalkien indarrean oinarritu bear da.

Kardaberaz Jakintza Bazkuna, 1924an sortua izan zen, Gazteizko Seminarioan, On Manuel Lekuona'ren zuzendaritzapean. Eta ordundiko gaur arteraifio-ko urte guzi orietan, eta beraz, ez onenetan, errian sustraitutalo euskera lantzea izan da Kardaberazko bazkideen iarduna, eta aldi berean liburu ederrak eta mar-
dulak argitaratuz. Sail bat aipatzearen, On Manuel Lekuona'ren idatz lan guztiak, 12 ale ederretan.

Gaur egun, Arantzazuko batzarraz geroztik 35 urteren buruan, denborak, "epaikari goren orrek" askotan gertatzen den bezala, ez ote digu arrazoiz eman. Naasketa baten ondoren, Euskal gipuzkera nagusitu dute. Eta bizkaierarik ez dute aipatzen ere, arlote gisan ez bada. Eusal Telebistatik Meza Bizkaitik danean, orduntxe entzun aal izaten dugu bizkaiera literarioa.

Bijoakizue, atariko au, nor geran leenik aurkezteko. Ildo orretatik, 1998an LIBURU GORRIA argitaratu genuen. Eta zueri ere bidalia izan zen.

Euskerazaintzak lankideen artean bizkaitarrak eta gipuzkoarrak ditu, esan bezala. Eta ildo orretatik, bizkaiera eta gipuzkera lantzen saiatzen gera eta aal den neurrian, euskeraren osotasunari eta zuzentasunai eutsiz. Garai batean, 1968 erri-euskera aipatu genuenok zapuztuak izan giñen. Eta orain badirudi "errixka-euskera" punta-puntakoa egin nai dutela. Komunikabideetan "kaixo arteko" euskera entzuten asi gera azken boladan. Ikus "Okerrak zuzentzen" izenburuaz eraskiña.

Euskeraren aultze ori, komunikabideetan oso kezkarria dela uste dugu. Jasoagoa bearko luke.

Itzulpenetan, berriz, nai baiño geiagotan, gazteleraren kalko utsak ikusten ditugu. Euskal sena menderatu gabe, itzultzaile asko dabil.

1.3 Aurre-kontuan aipatzen dugun bezala, azken aldiari jasotako diru laguntza oso murrizta izan da. Eta Olazar jauna, gure leendakariak, dirua aurreratu bear izan du, gure argitalpenetarako.

1.4 Gure etorkizuna: Kardaberaz Jakintza Bazkunarekin bat egin genuen, eta elkarte orrek lokal bat dauka salgai, Tolosan. Eta bakoitzaren Araudian eta orren bidez izenpetutako itzarmenaz, lokal ori saltzen denean, Euskerazaintzak jasoko du ondarea. Bi elkarteak bat egin bait genuen.

2. URTEKO JARDUEREN AZALPENA

2.1. ILLEAN BEIN LAN BATZARRAK osatzen ditugu lankideen artean. Bizkai-koak eta Gipuzkoak izaten gera. Eta bakoitzak egindakoak eta egitekoak azaltzen ditu gaiak eztabaidatzeko. **ALDIZKARIAN ARGITARATZEKOAK, ETA BESTE.**

- 2.2 NAPARROAN ETA ERRIOXAN** euskaltzale talde batzurekin arremanak dauzkagu eta aueei laguntzen saiatzen gera, ez bait dute erraza ango giroa.
- 2.3. BAZKIDE IDAZLEEK** eskuartean darabilkiten lanaren berri ematen digute. Beren lana aipatua dugu sarritan zuei bidaltzen dizkizuegun txostentan.
- 2.4. ILDAKO BAZKIDEEK** utzi ziguten lana aztertuz, ekitaldiak eratzen ditugu. Euskerazaintzaren sortzailletakoak izan ziren: Lino Akesolo –gure leengo leendakaria–, Mª Dolores Agirre, Anes ArrindaJoxe Migel Barandiaran, Jesús Elozegi, Jesús Gaztañaga, Txomin Jakakortajarena, Jaime Querejeta, Alberto Onaindia, Santi Onaindia, Dionisio Oñatibia “Dunixi”, Jon Oñatibia, Manu Oñatibia, Pedro Puxana, Andoni Urrestarazu “Umandi”, Estanis Urruzola “Uxola”, Anborsi Zatarain, Augustin Zubikarai, Iñaki Zubiri.
- 2.5. AZTERLANA.** Gure bazkide Bixente Latiegi'k lan aundi bat ia burutua du. Elizaren istoria, 9 liburu marduletan. Orrez gain azterlana erabiltzen du eskuartean: “Erdiaroko euskal izenen idazkera” eta Hueskan euskeraren erabiltzeari buruzkoa .
- 2.6. OKERRAK ZUZENTZAN.** (Ikus eraskiña). Oroar gure eginkizuna, euskeraren sustraiari eta zuzentasunari eustea izaten da. Azken aldi pixka bat baztertuxeak dauden EUSKALKIAK zaindurik. Beste joerei aurka egin gabe, gu geure ondar aletxoak euskeraren alde jartzen aalegintzen gera.

- ✓ Eta aipatutako lan guzti ori aal dugun nuerrian, geure neurritxoan. Mundu onetan lan guztietan dirua bear izaten bait da, asmoak burutzeko, eta GURE DIRUITURRIA EXKAXA da. Guk legearen arabera ezin dezakegu salketarik egin, eta ALDIZKARIA DOAIÑIK BANATZEN DUGU.
- ✓ Beraz, aldizkariaren artzaileengandik beren borondatez bidalitako dirua jaso besterik ez dugu egiten. Eta iristen ez zaigun neurrian, bazkide lankideak, geure patrikatik ordaintzen ditugu gastuak.
- ✓ Eta beraz ori dena dela eta, Eusko Jaurlaritza eta Gipuzkoako Foru Aldundiraren iturrira urbiltzen gera dirulaguntzaren billa.
- ✓ Ikus ere beste eraskinetan, lankide bakoitzaren egitasmoa.

3. JARDUEREN AZALPEN ZEATZA (2005)

Agiri au izenpetzen daun eta EUSKERAZAINTZA EUSKERAREN ERRI-AKADEMIA'ren Lendakari dan Olazar eta Uribe' tar Martin'ek, auxe baieztatzen dau:

Akademi onen bazkide diranak urte barruan egingo dabezan lanak oneik dirala:

3.1 SOLOZABAL ETA SOLOZABAL 'DAR PAULIN'EK:

- Bere olerkari-lanari jarraituko dautso amalaugarren olerki-libirua argitaratzeko.
- “EUSKERAZAINTZA” ren illeroko batzarretara joango da.
- Gure aldizkari onetarako olerkiak idatziko dauz.

– Orrez gaiñera EUSKERAZALEAK ALKARTEA´ren batzarretara joango da illero.

– “ZER” EUSKERAZALEAK ALKARTEA´ren aldizkarirako idaz-lanak idatziko dauz eta errian zabalduko dau.

– Argitaratu al ba´da argitaratzeko, eguneroko orritxua dakarren egutegirako 60 orrialde gertatuko dauz.

– Egutegi au errian zabalduko dau.

3.2 ATUTXA TA AGIRRE´tar PAUL´EK.

– EUSKERAZAINTZA EUSKEREAREN ERRI-AKADEMIA´ren –illeroko batzarretara deia eta aurreko batzarraren agiria bialduko dauz.

– Erri-Akademi onen illeroko batzarrera joango da eta batzar oneitan idazkari-lana egingo dau.

– “EUSKERAZAINTZA” gure aldizkarirako lan bi idatziko dauz.

– Aldizkari au bidalgorz bialduko dau. Urte-barruan bitan.

– Orrez gaiñera EUSKERAZALEAK ALKARTEA´ren illeroko batzarretara joango da.

– Batzar oneitan idazkari-lana egingo dau.

– Eguneroko orritxua dakarren egutegirako 60 idaz-lan gertatu dauz.

– “ZER” EUSKERAZALEAK ALKARTEA´ren aldizkarirako II idaz-lan idatziko dauz.

3.3 ARZELUZ´TAR AMALE´k:

– EUSKERAZAINTZA EUSKEREAREN ERRI-AKADEAMIA´ren batzarrera illero etorriko da.

– ARBASOEN IZKUNTZA” TALDEA ZUZENDUKO DAU.

– Talde onek argitaratzen dauan aldizkaria zuzendu ta argitaratuko dau.

3.4 LATIEGI TA ERASO´tar BIXENTE´k:

– “Eleiz-edesti sorta”ren 10n. alea gertatu eta irarkolara eroango dau.

-EUSKERAZAINTZA EUSKEREAREN ERRI-AKADEMAI´ren illeroko batzarrera etorriko da.

– EUSKERAZAINTZA gure aldizkarirako idaz-lan bi bialduko dauz, gaiak VIII gizaldiko esku-iskribuetan Aragoi´n eta Balpuesta´n agertzen diran euskal-izenak.

– Orrez gaiñera ZER EUSKERAZALEAK ALKARTEA´ren aldizkari bakoitxerak idaz-lan bi bialduko dau, bata “Euskalerrit´tik mundura begira” idazpuru daua eta bestea “Antxiñako ibiltariak euskalerrian zear” deritxona.

3.5 OLAZAR ETA URIBE´tar MARTIN´ek:

– EUSKERAZAINTZA EUSKEREAREN ERRI-AKADEMIA´ren illeroko batzarrera zuzenduko dau.

– EUSKERAZAINTZA aldizkaria urte-barruan bitan gertatu, irarkolara eroan okerrak zuzendu eta argitaratuko dau.

– EUSKERAZALEAK ALKARTEA´ren illeroko batzarrera joan eta zuzendari-lana egingo dau.

– Orrez gaiñera, EUSKERAZALEAK ALKARTEA´ren “ZER” aldizkariaren II zenbakietarako lan batzuk idatzi,dana irarkolarako gertatu, okerrak zuzendu eta argitaratu egingo dau..

– Eguneroko orritxua dakarren egutegia gertatuko dau.

3.6 MURUA GOÑI 'tar JOXEMARI'k

Gure bazkide onek:

Kontularitza, Ekonomia eta Legearekikoaren betekizunak. Bazkide lez, borondatezko lanean, beraz, ordainketarik gabe.

Illeko batzarretara etortzen da, eta "Euskerazaintza" gure aldizkarirako lanak bialduko dauz.

4. EUSKERAZAINTZAKO GAUR EGUNGO IDAZLEAK. 2005

Batzuren biografiak, liburu bat mereziko luke. Emen tokiari men egiñez aipamen labur bat besterik ezin dezakegu egin.

4.1 MARTIN OLAZAR: (1927)

Mungia'ko erretorea, urte askotan; eta inguruko beste erri txikietako parrokien arduradun. Orain dela gutxi jubilatuta zen eginbear orretan, baiña Gotzai jaunak eskatuta lanean jarraitzekotan. Filosofia eta Letretan lizenziatua eta ildo orretatik irakaskintza iarduna. Euskal abostegiari buruz arterketa sakonak egiñak ditu. Euskerazaintza'ko leendakari; eta "ZER" aldizkariaren zuzendari. Argitaratuak 20 liburu. Aldizkari eta egunkarietan 1.000' tik gora idazki. Bizkaieraz.

4.2 BIXENTE LATIEGI: (1920)

Euskerazaintza' ko sortzaille jakintsu eta langille porrokatu onek, bederatzirako liburu ditu argitaratuak. Gaia: Elizaren istoria. Orain artekoak auexek dira: "San Inazioaren denborako eliza/ Apostoluen eta martiriaren denborako eliza/ Gure denborako auetako eliza/ Demokraziaren denborako eliza/ Elizak eta estadiak bat egin zuten denborako eliza/ Denbora berrietako eliza/ Euskal kristautasunaren sorruntza, Euskal kristautasunaren zabalkuntza eta Euskal kristautasunaren sendokuntza". Lau milla orrialde guztira, gutxi gora-beera. Bederatzigarrena idazten ari da, aurten argitaratzeko asmotan: "Euskal kristautasunaren sendokuntza". Azterlan sakona eta zabala. Aldizkari eta egunkarietan, 4.000 idazki gutxi gora-beera. Gipuzkeraz. Apaiza. Eta Gasteiz'ko "Instituto Politécnico Diocesano" izeneko ikastetxearen kondairan: Eragille, zuzendari eta irakasle ainbat urtetan. Gipuzkerara eta naparrera erabiltzen ditu.

4.3 PAULIN SOLOZABAL (1912)

Itz gozoen sorburu. Amabi olerki liburu argitaratu ondoren, itz lauzkoa ari da idazten, au bigarrena du. Izenburu batzuk, olerkiak: "Uskeriak/ Urre bitsa/ Gizonetan/ Gizadian/ Deika/ Erri arnasa/ Eder miñetan/ Aldatz gora/ Malkarretan/ Urrats". Itz lauz: "Itza". Egunkari eta aldizkarietan, 900 idazki inguru. Bizkaieraz. Apaiz edo abade Mungian. Bizkaieraz.

4.4 JOXEMARI SAN SEBASTIAN "LATXAGA ": (1932)

Atsedendia zer den ez dakien gizona. Bere amets ona: Naparroa gero eta euskaldunagoa izatea; eta eginkizun orretan diardu buru-belarri lanean. Bere liburuen artean, argitaratutako batzuk: "Naparroa euskal arrobia-/ Jaka'ra oñez Naparroa'n zear/ "Aralar'ko San Migel/ Errioxa'ko San Millan euskal iturri". Eta gaztelaniaz: La "Representación del tiempo en el verbo vasco". Guztira, 17 liburu. Eta egunkari eta aldizkarietan 1.000' tik gora idazki. El Diario de Navarra'ko "Nafar-lzkuntza" orriaren arduradun eta idazle. Napar-gipuzkeraz. Amazazpi urte

New York'en eman zituen, apaiz lanetan eta irakaskuntzan. Teologian, Antropologian eta Izkuntzalaritzan, Doktoregoa dauka. Gipuzkera eta naparrera.

4.5 PAUL ATUTXA. (1940).

Santi Onaindia aundiaren ikasle eta laguntzaile. Egin berri du lan eder aundi bat. "Euskalerrriaren kondaira: Askatasuna. Estuasunak. Irtenbideak". Soziologia ere lantzen du. Itzaldiak ematen ditu gai aueri buruz. Gai sakonak eta sarkorrak bereak. Barne-barne muiñetik bere aberriaganako maitetasuna dario. Euskera-zaintzako eta Bizkaiko "Euskerazaleak" elkarteko idazkari nagusia. Zornotzakoa izanik bizkaiera erabiltzen du.

4.6 AMALE ARZELUS.

Ander Arzelus "Luzear", euskaltzale ospetsuaren alaba. Eta beraz zuretik ezpala.

Euskera etheen epel goxoko babesean irakasten zen garaiko andereñoa. Orain saritu berria du beste batzuren artean Eusko Jaurlaritzak. Euskaltzaletasunean oiñarrituriko abertzalea. Aipatu dugun garai zaar aietatik eten gabe iardun du euskeraren alde lanean. Aldizkari bat ere argitaratzen du "Arbasoen Izkuntza Zaleak".

4.7 JOXEMARI MURUA GOÑI .(1930)

Amar urtez, bertso jartzen saiatu zen Iñaki Eizmendi- Basarri- maixuaren eskutik, "Diario Vasco-ko egunkarian, "Nere Bordatxotik" saillean". Tarteka baita ere olerkigintzan. Ipuin sariketari ainbat leenengo sari jasoak ditu, Bilbao-ko Euskerazaleak Alkartek emanak. Idazle: Diario de Navarra-ko egunkarian, "Nafar-Izkuntza" orrialdean, idazten zuen. Eta orain Euskerazaintza eta Zer aldizkarietan. Donostiarra da eta gipuzkeraz idazten du.

Berrogei urte luze aien gau illunean, argi. Bere oizko eginkizunaren atsedenaldiei kenduz, eten gabe lan eta lan euskeraren alde iardunak dira orrelaxe, Euskerazaintza'ko idazle jator auek. Etekiñik ez dute jaso. Patrika ustu bai, liburuak argitaratzeko; eta doaiñik banatu.

Urteko Jardueren Azalpena

5. Eraskiña: OKERRAK ZUZENTZEN.

(An eta emen entzundakoetatik)

Azken boladan, zenbait esatari eta gazetarik, euskera asko txukundu dute, alarik ere ondoren dijoaztenak orain ere entzun aal izaten ditugu, tarteka.

Dagoenenko	Ez da "ya". Dagoeneko uste baiño leen gertatua da
Kasu onetan (erderakada utsa da)	Oraingoan. Onelakoetan
Oraingo onetan	Oraingoan (Naikoa da)
Arrixkutik irteteko modua	Egokiera. Aalegiña
Gaur pronto esnatu gera	Gaur goiz/goiztar esnatu gera
Etsaia	(Ez da batena izaten: Inpernuko etsaia/Euskal Erriaren etsaia) (Futbola dela eta ere entzuten bait dugu)
20 minutuko aldea besterik ez da egon ..	Ez da izan

Itsasoa lasai	Itsasoa bare
Laguntza bear duen kasuetarako	Laguntza bear duenerako
Gaurkoa modukoa	Gaurkoaren antzekoa/Gaur aiñe- koa/Gaur bezalakoa
Positiboa dela	Onuragarria
Akordioriz ez da egon	Itzarmenik ez da izan
Ez dago jokatzeko moduan	Ez dago jokatzeko
25 graduren bueltan	25 gradu inguru
Illunabarraren bueltan	Illunabarrean (naikoa da)
Azken finean	Azken batean
2gn. postuan	2gn. lekuan. Edo bigarren iritxi da (eta kito). Baiña “erderaz” segundo lugar, segundo puesto esaten dute-larik, guk orren kalko utsa egin bear
Bezain pronto	Bezain azkar/Bezain laister
Ez da espero	Ez da usterik
Bero pasa dugu	Beroaldi galanta artu dugu
Itsasoa bare ibiliko da	Itsasoa bare izango da/ Itsasoa bare dago/Itsasoa laiño dago
Erreparatu (Leen partizipioa da gaiñera).	Begira/Entzun
Posible da	Litekeena da/
(Posible ez da euskal aditza, eta batzuk itz	orrekin aalkera guztia jan dute)
Kriston	Kristorenak eman zizkioten. Artu zituen (Esan oi izan da)
(Azken aldian, ordea, “Kriston” esaldi pilletan sartzen dabilta batzuk. Eta orrela: Kriston lana/kriston pelikula/kriston partidua. Badugu euskera jatorrean aukera ederrik, esan naiaren arabera: Izugarria, lan betea,lan ugaria, goimaillakoa, gen-detza, eta ez “kriston gende pillá”)	
Naiko/ Naikoa	Batzuk diotenez beti “naikoa” bear omen du. Nik zalantzak jartzen dizkiot, uste orri. Nik berezi egingo nuke: Naiko lan izango dute / Naikoa dute. (Eta beraz: izenondo eta adi-tzondo)
Osasun arazoak dituela medio	Osasun arazoak dituela eta
Datozen egunetarako	Urrengo egunean. Datorren astean. Urrengo egunetarako (Datozenak denak bait dira)
Estreinaldia	Asiera/Leenengoz/Leenengo aldiz
Emozioz betea	Unkiturik
Urte on BAT izanda	Urte ona izan da (Bestea erderakada utsa da “UN buen año”)
Apenas euria botako duen	Ez dut askoriz botako
Larrialdi kasuan	Larrialdietan
(Betikoa, gaztelaniatik abiatu “En caso de	emergencias”. Eta guk txakurrarena,
erbiaren atzetik. Guk ere “kaso” esan bear.	
Estefaniaren paperan	Estefaniaren antzespenean

(Erderakada utsal. "En el papel" . Ildo orretatik, norbaitek auxe ere esan lezake: "Estefaniaren ingian" Beste ark bezala. "Combinación de trenes: Trenen azpiko gona")

Zer kontutaz ari zera?	Zertaz ari zera/ Zeri buruz ari zera?
Kolpe ederra	Kolpe galanta. (Kolpeak min ematen bait du eta ezin ederra izan)
Lege propioa	Bere legea
Duela 2 urte	2 urte direla (Nik orrela esango nuke) Beste esaldi bat ere sartu zen orain badirudi baztertua dagoela. "12 liburu ekarri dut" Euskerak, ordea IT, askorena edo pluralgillea orretarako bait du, ain zuzen. 1 ekarri dut. 12 ekarri ditut.
Miatu (miratu)	Begira (Latiñetik: vigilatum(vigilare) Bestea baiño, zaarragoa ez ote?)
Pilota partida	Zergatik ez beti esan dugun bezala "Partidua"
Partidua edo norgeiagoka jolasten	(Au ez dut esango ETBn entzuna dudarik. Oso zabaldua dago. Ez da bereizten "jolasa" eta "jokoa". Partiduak jokatu egiten dira. Erderaz ordea, jugar el partido esaten da, eta berriz ere txakurra eta erbiarena, gazteleraren atzetik alegia)
Eskarmentua	(Kurrikulum delakotan "Experiencia" esan naiean jartzen dute. Eta "Eskarmentua" experientzi txarra da. Nik Jarduera, ipintzea naiago dut)
Ez dago jokatzeko moduan	Ez dago jokatzeko (eta kito)
Moduan	Eran. Beste batzuetan "bezala"
Partean (Arratsalde partean, Ipar partean Arratsaldean/Iparraldean (eta kito) ("Albarda sobre albarda" Aldeak eta parteak, bai al dute bereizketarik?? Eta ortik ere entzuten ditugu "Zonalde". Eta "Industrialdea" ere bai. Eta itz ederra badaukagu ori adierazteko "Olaeta". Otxandio inguruan dagoen errixka baten izena ere bada)	
Propioa	Berea/Berezkoa
Ze polita !!! (erdal senaren kalko utsal) ...	Bai polita!! (¡Qué bonito! Berriz ere erbiarena)
Modu onetan	Onela
Titular moduan aritu zen	Titular jokatu zuen
Atentzio deitu dit (Me ha llamado la atención?) Bitxia edo berezia irudi zait/ Begiz jo dut. (Beste esanaia ere izan dezake. "Amonestar" Euskaldun peto-petoak esaten dute: Kargua artu dit)	
Erritmo aundiko partidua	Joko bizikoa
Prezioak txikitu	Gutxitu/ Merketu
Konsulta modukoa	Galdera (eta kito). (Eta "modukoa" baldin bada ez da galdera, baizik eta antzekoa. Batzuetan ere entzuten da" "Irakasle bezala egon zen"

Estreineko (Estreno)	Beraz, ez zen irakasle. Bestela "Irakasle egon zen" naikoa luke)
Momentuz (De momento?)	Leenengoz/ Asierako Oraingoz/Orain artekoa. (Gaiñera nire uste apalez, gaztelaniaz ere "de momento" ori alperrikakoa da. (La Real gana 2-1. Y si no sería: La Real ha ganado 2-1)
Jarrera propia izan nai dute	Beren jarrerari eutsi nai diote
Gustura	Nik "gustora" entzun izan dut beti, gure zaarrengandik. (Astua esaten da, baiña ez "astu" beltza. Aozkoan "etxia" esaten dugun bezala, baiña ez "Etxi polita")
Aste onetan bertan	Aste onetan (Naikoa da, ez du zeatasun geiagoren bearrik). Ez dut esango gaizki dagoenik, azken boladan ordea, "bertan" erabilleraren maiztasuna izugarri ugaritu da. Geiegizkoa ez ote da?

(Lapurtera zaarraren bidea utzi, or porrot egin da, eta laisterrean, ito larrian, gipuzkeraren bidera jo den ortan, jatortasunaren billa, asko dabil itzak sartzen zer esaten duen ere ez dakiela. "Bertan" asko ugaritu da. Eta "Izan ere" berdin. Luze joko luke lantxo onetan arazo ori zeaztea. Gramatikak ere ortxe dagoz)

"BERTAN". Non eta noiz galderari erantzuten dio. Adizlaguna da. Ikaragarri maiztu da onen erabillera. Eta askotan eta askotan bear ez da. Zeaztasun bat adierazten du, baiña ez da ainbestetan bearrezkoa. Gaiñera gaizki ere erabiltzen da.

Adibide batzuk: "Tolosan bertan jokatu dute "" (Bai al dago, bertan ez den beste Tolosarik??) "Tolosan jokatu dute (eta kito)". (Besterik da: "Tolosan jokatu eta BERTAN bazkalduko dute")

Beste batzutan onela erabil bear izaten baita da: "Emen, Or edo An BERTAN".

Eta bestela xeaztasuna naiko illun gelditzen da. Esatariak "Bertan" besterik ez badu esaten, bere lekua aipatzen du.

Ona emen Ibon Sarasolaren iztegitik artutato adiera batzuk. Ikus dezagun nola erabilli BERTAN adizlaguna: "Gero Saraitzura joan ginen, gain-behera latza egin du euskerak BERTAN. Bederatziak aldera heldu ziren ostatura; BERTAN afaldu beharrean kanpora atera ziren".

Eta ez: "Gazteizen bertan. Gaur bertan. Biar bertan". Maizegi entzun ditugu orrelakoak. Jakin egin bear euskal senak noiz eskatzen duen zeaztasun ori.

Pitineo kontran	Pirineoaren malkarretan
Ez da bildurtzeko modukoa izango	Ez da bildurtzekoa izango
Prezio baxua	Merkea/ Merke-merkea
Tajonar (Gaztelaniaz) (Eta "Taxoare" euskeraz al da?, fonetika aldatuta. Itzulpenik bear ote dute izen oriek. Berezko euskal izena dutenetan: Pamplona/ Iruñe, Agurain/Salvatierra, e.a., esate baterako, azaldu egin bear, noski.)	

(Bada Aralarreko basoan, toki zoragarria “Pago-Mari” izenekoa. Ustez asko zekiten batzuren batzuk, erderazko itzulpena jarri zioten, onela: “El Haya de la Señora María”. Barka ezaidazue, aritik irten banaiz; ETBn entzundakoekin ari bait naiz. Adierazkorrak diranez, ordea, adibide oriek, eta zenbateraiño sartuta dagoen nagikeria eta lañeza gure izkuntzaren inguruan ikusteko, zillegi bekit, bide alboratze au).

Euria beste modukoa egin dezala	Euria bestelakoa egin dezala
Martxan jarri	Asi/ Ekin
Plana	Egitasmoa/Egitamua
Egin kasu	Erne/ Entzun/Gogoan Bestea: Ori duk ostikoa!! “Hagan caso”. Itzez-itz itzulpena. Euskal senaren jabe dena, euskeratik abiazten da)
Larrialdi kasuan	Larrialdian/ Larrialdietan
Gogoratu (Leen partizipioa da)	Gogoan izan
Galdetu (Leen partizipioa da)	Galde egin
Esforzua	Egiñalean/ Leer bizian
Aproposa	Egokia/Aukerakoa
Zailtasunak erasoan aritzeko	Zailtasunak erasorako
Konforme	Ondo da/Batera/Ados
Ikastaldia martxan jarri	Ikastaldiari asiera eman
Eguraldi txarra Bilbo parte onetan	Eguraldi txarra, emen, Bilbaon
Arratxa txarra	Aldi txarra/ Bolada txarra
Z/S/X eta TZ/TS/TX	Batzuk ez dituzte bereizten. S-ren ordez Z .Eta Z bear duenean S, oguzkatzen bait dute. Eta

Ondorio gisa

Gaur egungo joeran, badirudi lizentzia osoa artzen dela, bakoitzak nai duen erara itzak artzeko eta sartzeko. Azkue aundia sarritan entzuten dugu, “zeru goienetako euskal izarra”, esaten dugu mireспен aundiz. Eta zenbatek erabiltzen ote dugu bere iztegia? Edo berdin esan Plazido Mujika, Kerejeta, Sarasola, Kintana e.a.

Badakigu erriarengan or agertutako itz asko oso sarturik dauzkagula. Komunikabideetan ordea, ez ote luke jasoagoa bear izkera? Emen aozkoa eta idatzizkoa kontuan izan bear.

Orain ogeitamar urte, 1973 urteko zenbakien arabera, euskaldunak % 66 alfabetatu gabeak ziren. Eta orien artean ez da arritzekoa, naiz euskaldun peto-petoak izan, itzak erderatik nolanai artzea. Gaur ordea, zorionez ez da orrelakorik gertatzen; ikastetxeak eta gau eskolak lan mardula egin dute azken urteetan. Eta orregatik, iztegi eta gramatikarako zaletasuna aundiagoa bearko litzateke, bakoitzak aal duen neurrian, geroz eta euskera ohea erabiltzeko. Zer esanik ez, euskera erabiltzetik bizi direnak.

Eta ezin aipatu gabe utzi bizkaieraren arazoa. ETBn, Bizkaian kokatutako telebistan, bizkaiera zearo bartertuta dago. 1970an, Luis C-Nuñez jaunaren “Opre-sión y Defensa del Euskera” liburutik onako zenbaki auek artu ditut: 532.011 euskaldun omen giñan. Orietatik 200.040 euskaldunek gipuzkera erabiltzen genuen,

% 37,7k. Eta 200.494k bizkaiera, % 37.6k. Lapurtera 22.970, % 4,3k. Eta azken onen antzera gaiñontzekoak.

Arantzazun 1968an, Euskerazaintzak eman zituen iritziak, indarrean jartzen ari dira. Eta ez dira edozeiñen usteak. Haritschelhar Jaunari –Euskaltzaindiako presidente oiar– orain gutxi entzuna diogu: “Bakoitzak bere euskalkia erabilli bear du, guk orrela erabiltzen dugu. Gero batua” Eta zer da euskera batua? Gramatika bateratze lan batzuk egin dira. Funtsean ordea, ezin ukatu, batua ize-narekin, azken batean, gipuzkera erabiltzen dela. Eta 1968gn. urteko batzarrean, gipuzkera osotua aukeratzea aurkeztu zutenak, baztertuak izan ziren.

Eta beraz, lapurtera zaarraren teoriak porrot egin du. Entzun berri ere badugu, irakasleek beintzat bi euskalki jakin bear ko lituzketeela

Analfabetoak aipatu ditugu. Alarik ere, euskal sena eta itz joskera oso-osorik iritxi dira guregana, ainbeste urteren buruan, eskerrak gure aurrekoei. Aipamen berezia ere egin nai nieke gure apaiz eta fraile baserrikumeei. Etxean ikasitako-tik abiatu, eta goi maillako ikasketen eragiñez landu egin dutelako, ama izkuntza. Euskerarik onena eleiz gizonengandik entzuna dugu. Baita ere 40 urte luze beltz-beltz aietan; ez bait zuten alboratu beren zeregiñetan.

Ez gera ari garbizalekeriaren inguruan. Euskerak latiñaren eragin aundiak ditu. Bearrezkoak izan zirelako, bestela izkuntza batek ezingo luke iraun bere esipean. Euskal Errira ere, kanpotik lanbide berriak sartu ziren, oriekin zegozkien iztegiak. Eta gure aurrekoek, itz berriak ederki asko beregatu zituzten euskal sena eta fonetikara egokituz. Eta zibilizazio aurreratuagoen kultura kontuan izan bear aurrera egingo bada. Zientzi eta teknika iztegian, ezin bestekoa izan dugu latiña. Eta zergatik ez ingelesa, informatikak duen eragiñarekin? Garbizalekeria-tik zabarkeriara ordea, tarte aundia dago, jakin egin bear tarte egokiak aukera-tzen.

Bidezkoa ez dena, jatorriz artu ditugun itz eta esaldi motak, nagikeriaz barter-tu, eta asma aala, bakoitzari bururatzen zaiona esan edo idatzi.

Joxemari Murua-k

6. Kontularitza GURE KONTUAK ARGI ETA GARBI

Diru sarrerak	2004ean Izandakoa	2005eko Aurrekontua	Gastuak	2004ean Izandakoa	2005eko Aurrekontua
Jardueretako			Jardueretako		
Bazkideen ekarpenak	879	700	Idazkaritza eta Egipen gt.	2.269	2.300
Gipuzkoako Foru Aldundiak	1.100	1.100	Jardueren antolamendua	779	800
Eusko Jauriaritzak	560	600			
Kardaberaz Jak. Bazkunak	500	700			
Jardueren Batuketa	3.039	3.100	Jardueren Batuketa	3.048	3.100
Aldizkariarena			Aldizkariarena		
Gipuzkoako Foru Aldundiak	1.505	1.500	Irarkola	6.960	5.000
Kardaberaz Jak. Bazkunak	6.450	4.200	Zabalkundea	971	700
Aldizkariaren batuketa	7.955	5.700	Aldizkariaren batuketa	7.931	5.700
GUZTIRA	10.994	8.800	GUZTIRA	10.979	8.800

Oarrak:

- 1 .Euskerazaintza'k Erri Zuduzkotasunaren Aldarrikapena du (Declarada de Utilidad Pública) (BOE.45/1981 eta HH.AA.96/1984.
2. Ori dela eta, legeak agindutakoaren arabera, onoko eginkizunak betetzen ditu:
 - 2.1 Legeztatutako Kontularitza
 - 2.2. 5/1995 Foru Arauaren aginduz, Eusko Jauriaritzako Justizi, Lan eta Gizarte sailleko Elkarte Erroldan Kontularitzaren ezaugarriak, txosten Ekonomikoa eta Jardueren txostena, aurkezten ditugu.
 - 2.3 Foru Aldundian eta Eusko Jauriaritzan, Kontularitzaren ezaugarriak eta gastuen agiriak artutako diru laguntzagarrik.
 - 2.4 Gipuzkoako Aldundiaren Fiskaletarako eta Finantzatarako Departamentuan, Empresei dagokion Zergaren aitortpena.